Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Lokalhistorisk Forening for Klejtrup sogn

2006

Indholdsfortegnelse

Bestyrelsens beretning ..... side 3
Historien om Rasmus Mørke ..... side 6
Vise om Rasmus Mørke ..... side 20
Kirkebøger ..... side 21
Hejring Skole – Interview med Sanne Hansen ..... side 24
Den næste lærer var Kristen Eriksen ..... side 29
Lærerparret i Hejring Skole ..... side 29
Hvordan var skolegangen, når man var "Degnens søn"? ..... side 31
Hejring Skole set med en tilflytters øjne ..... side 32
Det stod der i avisen ..... side 35
Folketællinger ..... side 37
Udpluk af nedskrevne fakta om egnen ..... side 39
Konfirmation ..... side 43
Året der gik ..... side 44
Billeder fra Klejtrup ..... side 48
Praktiske oplysninger ..... side 49

Vidste du, at det i år er .....

- 500 år siden Christoffer Columbus døde
- 400 år siden England fik sit flag "Union Jack"
- 200 år siden Det tyskromerske Rige blev opløst og Holsten inkorporeredes i det danske monarki
- 200 år siden den københavnske fodpost udbringer sine første breve
- 150 år siden den danske navnelov fra 1828 blev indskærpet befolkning – man skulle bruge slægtsnavne i stedet for som det hidtil havde været - efternavn efter faderens fornavn (f.eks. far hed *Christen* – barnet fik efternavnet *Christensen)*
- 150 år siden man begyndte at rive Københavns gamle byporte ned, så byen kunne udvides udenfor de gamle fæstningsvolde
- 150 år siden den første danske bog blev trykt med latinske reliefbogstaver
- 150 år siden at loven kom om fri fattigunderstøttelse fra De Fattiges Kasse
- 100 år siden Chr. IX døde
- 100 år siden Ellehammer som den første europæer fik en flyvemaskine til at lette

Forsidetegning: Tegning af dobbeltmorderen Rasmus Mørke

Trykning: DigiSource, Viborg
Redaktører: Birthe Ømark og Ragna Kolind

TAK til bidragydere til dette årshæfte: Bodil Kriegbaum, Jens Eriksen, Solveig Rask, Mona Finderup og Holger Helbo.

Bestyrelsens beretning

Endnu et år kan føjes til Lokalhistorisk Forenings – nu 28 årige historie. Et godt og begivenhedsrigt år, hvor foreningens popularitet bestemt ikke er dalet. 26 nye husstandsmedlemskaber er det blevet til, og henvendelser fra nær og fjern øges for hvert år.

Bestyrelsen kan se tilbage på 2005 med tilfredshed. Vi har haft vore sædvanlige arrangementer, hvor vi er så begunstiget som få lokalhistoriske foreninger – nemlig at der møder rigtig mange mennesker op, hver gang vi har et arrangement. Det er vi selvfølgelig meget taknemmelige for, og det forpligter også m.h.t. at blive ved med at finde på nye tiltag.
Men vi er også lidt stolte af det. Vi mærker en vis undren fra øvrige arkiver og lokalhistoriske foreninger, som ikke kan forstå, hvad det er, vi gør så godt her i Klejtrup. Men det handler jo i sin enkelthed om at være aktiv i lokalsamfundet og gøre sig synlig som forening og arkiv. Det er så alligevel ikke altid nok – men der er vi så heldige, at nuværende og tidligere borgere i Klejtrup sogn altid har været gode til at stå sammen og støtte op om de tiltag, der er og kommer. Og vi må sige, at Lokalhistorisk Forening tydeligt mærker – man kan næsten kalde det "denne ånd" - som er rodfæstet her i sognet.

Vi indledte foreningsåret med en tur i Lindum Skov i foråret. Børge Larsen havde inviteret os på en tur i skoven, hvor han fortalte og viste rundt. En rigtig kold dag – men de fremmødte fik set skoven med andre øjne og hæftet viden på om træer, steder osv. Turen blev jo noget anderledes, end det var planlagt, idet stormen forinden havde været rigtig slem ved Lindum Skov, og det var derfor et noget andet syn, deltagerne blev præsenteret for, end den smukke løvspringstur, det skulle have været.

Efter sommerferien inviterede Birthe Korsbæk os med en tur i Hvolris Jernalderlandsby. Rigtig mange mennesker mødte op denne skønne sensommeraften, hvor Birthe viste rundt og tryllebandt med sin fortællerevne.
Og var man ikke så meget til Jernalder, sten og den slags, så kunne deltagerne i hvert fald nyde vejret og den skønne udsigt ud over Skals Ådal og Løvelbro.
En meget lærerig aften, som sluttede med kaffebord i områdets store hus, hvor der er både souvenirsalg, museumsudstilling og cafeteria.

Også i 2005 havde vi jubilæum i Klejtrup – det var Handelsstandsforeningen, som blev 25 år. I den anledning lavede Lokalhistorisk Arkiv en lille udstilling på Søkroen, og der var stor interesse for materialet på festaftenen. I samme forbindelse lavede Lokalhistorisk Forening et lille jubilæumsskrift, som Handelsstandsforeningen kvitterede for med en flot pengegave, som vi her officielt gerne vil takke for. (Se i øvrigt uddrag fra skriftet andet sted i årshæftet).

I 2005 holdt vi på arkivet for første gang åbent i forbindelse med Arkivernes dag i Danmark – nemlig d. 12. nov. Det var i samarbejde med de øvrige lokalhistoriske arkiver i Møldrup Kommune, og kommunen var vært ved kaffe og småkager. Vi havde i Klejtrup allieret os med trædrejerne og aktivitetsgruppen, så der var både brugsgenstande af træ, papir, garn og stof, som kunne betragtes og købes.
Omkring 60 til 70 mennesker kom i løbet af dagen ind omkring ældrecentret, og der var rigtig søgning omkring fotoalbums og gårdhistorier.

Året blev sluttet af med det traditionsbundne julearrangement, hvor underholdningen i år var Fup eller Fakta på gamle ord. Den var svær – men Birthe, Holger og Mona havde fundet mange sjove forklaringer på de mærkelige ord. Og så var der jo æbleskiver og gløgg som sædvanligt. Denne gang blev det holdt en eftermiddag for at tiltrække nogle af vore medlemmer længere henne fra, og det er helt sikkert noget, vi vil gentage. Det er vigtigt for os i bestyrelsen, at vi varierer vore tiltag så meget, at så mange medlemmer som muligt kan deltage. Også denne dag var vi omkring 70 mennesker.

På arkivet strømmer det stadig ind med rigtig mange ting. En "rodekasse" – eller som vi ynder at sige: En "JGS-kasse" (= jenne gu'er sager) er utrolig spændende at få fingrene i. Og dem får vi heldigvis stadig en del af med billeder, papirer, avisudklip og meget andet. Det er en fornøjelse at opleve, hvordan flere og flere mennesker henvender sig spontant til os, når de finder noget, de mener kan have interesse for os. Det er vi meget glade for, og I skal vide, at I gør jeres efterkommere en stor tjeneste ved at sørge for, at tingene bliver bevaret!

Materialet er dog ved at sprænge arkivets rammer, og derfor forsøgte vi igen i 2005 at ansøge om udvidelse af arkivet. Og stor tak til vore kommunalpolitikere, som denne gang fandt penge til udvidelsen. 350.000 kr. er der blevet afsat i 2006-budgettet til en ca. 40 m^2 udvidelse. Det glæder vi os meget til, så vi kan få alle vore arkivalier til at fremstå overskueligt, og så vi har plads til, at besøgende kan sidde i ro og mag og studere.
I skrivende stund er udvidelsen på tegnebrættet, men vores håb er, at vi kan få afsluttet byggeriet i løbet af sommeren.

Læsekursus i gotisk skrift er også blevet en fast vinteraktivitet i arkivet. Holger Helbo tilbyder fortsat at brede ud af sine færdigheder på dette område, og vi har igen i denne vinter været et hold på 8 – 10 stykker. Der sker hvert år en lille udskiftning i deltagerne, og i år har vi været så heldige at få 4 nye med. Det er nogle fornøjelige aftener, og deltagerne får – ud over visse færdigheder i tydning af de "gamle kragetæer" - en meget omfattende historisk viden om det danske samfund, serveret på Holgers humoristiske facon. Så vi kan kun anbefale flere at melde sig til næste sæson.

Medlemmerne fortsætter deres store opbakning til foreningen og arkivet, og det har også vist sig, at 2005 ingen undtagelse blev m.h.t. tilmelding af nye medlemmer, som fortsat strømmer til. I det forløbne år har vi kunnet sige velkommen i foreningen til mange nye medlemmer – nemlig:

Anna Hadsund, Mariager
Bente Hansen, Snejbjerg
Egon Axelsen, Ørsted
Erik Christensen, Skanderborg
Hanne og Steen Sørensen, Klejtrup
Joan og Hugo Alrøe, Hærup
Kathrine og Anker Andersen, Fristrup
Marianne og Henning Schaksen, Klejtrup
Nina Vad, Hvornum
Jane og Jimmy Jensen, Hærup
Lis og Gunnar Worsøe, Møldrup
Søren Kræmer, Hobro
Edith og Alfred Schaksen, Klejtrup
Ellen Christensen, Hobro
Bent Mortensen, Risskov
Betty Andersen, Nr. Snede
Ejvind Karlsen, Brøndum
Georg Eriksen, Flejsborg
Jens Nielsen, Møldrup
Karl Kromann, Klejtrup
Kresten Sørensen, Hobro
Niels Henning Smed, Durup
Vagner Karlsen, Hvornum
Kirsten Rasmussen og Emil Faurholt, Klejtrup
Bodil Fomsgaard Kriegbaum, Stoholm
Ellen L. Nielsen, Klejtrup

Desværre mistede vi også i det forløbne år nogle af vore medlemmer, som afgik ved døden. Det var:

Anton Johansen, Klejtrup
Esther Mortensen, Klejtrup
Henry Larsen, Hobro
Herluf Andersen, Klejtrup

ÆRET VÆRE DERES MINDE!

Hvis vi skal kigge lidt fremad, står vi jo foran den store strukturreform – altså kommunesammenlægningen. Og i den anledning har vi i bestyrelsen været til en del møder omkring arkivernes fremtid.
Vi har i Lokalhistorisk Forening i Klejtrup hele tiden været af den overbevisning, at vi var en selvstændig forening, som drev vores eget arkiv – altså at arkivet var foreningens. Men sådan er det åbenbart ikke helt. Museumsloven siger, at alle afleverede arkivalier er "offentligt eje" – det betyder samtidig, at så er arkivet også offentligt eje. Vi har jo til huse i kommunens lokaler.
Møldrup Kommune har hele tiden regnet os for eet af kommunens lokalhistoriske arkiver, og derfor støtter de os også med lokale, lys og varme.
Og hvad så når vi kommer ind i en ny kommune? Hvordan er vore betingelser så? Hvad er vore muligheder?
Ja, det er det, der har været afholdt en del møder om. Men der er givet tilsagn fra sammenlægnings-

udvalget på museumsområdet om, at der ikke ændres noget ved den organisering, som vi har på arkivområdet. Vi er blevet præsenteret for et oplæg til regler, der siger, at alt indsamlet lokalhistorisk materiale skal forblive på det arkiv, som dækker det pågældende område. Så på denne måde har vi ikke noget at frygte i Klejtrup.
Vi sikrede os dog i slutningen af 2005 at få en mere formel aftale omkring arkivet med Møldrup Kommune, som giver os en 10-årig lejekontrakt, hvor lejen er 0 kr.
Vi ved ikke, hvad fremtiden vil byde m.h.t. Viborg Kommune, men vi har rustet os så godt, som vi mener at kunne. Og så må vi se tiden an. Vi bliver i hvert fald nødt til at ændre vore vedtægter til næste generalforsamling, da den sidste paragraf omkring nedlæggelse af foreningen/arkivet skal have en ny ordlyd.
Men det tager vi til den tid. Vi fortsætter ufortrødent med at arbejde for Klejtrup sogn, og der er altså ingen tegn i sol eller måner på, at der ikke fortsat er et lokalhistorisk arkiv i Klejtrup i den nye Viborg Kommune.

Her til sidst skal der lyde en stor tak til alle, som på den ene eller anden måde støtter op omkring foreningens og arkivets virksomhed. Mange giver en hjælpende hånd med – mange kommer med materiale til arkivet, og rigtig mange besøger os jævnligt.
Det er det, der driver værket!

På bestyrelsens vegne
Ragna Kolind

Historien om Rasmus Mørke

Af Birthe Ømark

Den 5. januar i år var det nøjagtig 125 år siden, at dobbeltmorderen Rasmus Mørke blev henrettet på Klejtrup Mark, lidt nordvest for selve Klejtrup by, nærmere betegnet på et stykke jord, som i dag tilhører Ejvind Faber, og er beliggende Ånsbjergvej nr. 30. Ejvind Faber har markeret det nøjagtige sted på marken med en pæl.

Henrettelsen, som fandt sted på den bidende kolde januardag, var den endelige kulmination på et voldsomt og blodigt dobbeltmord på detaillist Peder Pedersen og dennes karl Anders Bødker i sommeren 1879. Henrettelsen af Rasmus Mørk var den næstsidste offentlige henrettelse i Danmark, og der var derfor meget stor offentlig opmærksomhed herom. På samme tid var der i den danske befolkning en stigende modstand mod dødsstraf, som mange ønskede afskaffet. Dette øgede naturligvis også opmærksomheden og fokus på begivenheden i Klejtrup, og i lang tid bagefter hvilede der en lidt trykket stemning over byen og området – måske fordi forbrydelserne ikke var helt så sort/hvide, som de siden er kommet til at fremstå, og fordi man godt har været klar over, at der som oftest er flere sider af samme sag.

Nå, men mere om det senere. Her 125 år efter de blodige begivenheder synes det oplagt at tage hi-

storien med i årshæftet, for set i et historisk perspektiv, så er det faktisk ikke så længe siden! Så selv om de fleste Klejtrup-borgere sikkert kender historien om Rasmus Mørke, så kommer her en beskrivelse af de tragiske begivenheder, der endte med henrettelsen.

Rasmus Mørke hed egentlig Rasmus Pedersen, men da han var født i nærheden af byen Mørke, fik han tilnavnet Rasmus Mørke, eller Rasmus Pedersen Mørke. Han blev født den 27. september 1841 som søn af husmand Peder Jensen Kok og hustru Karen Rasmusdatter. Rasmus var den mellemste af tre drenge, og om faderen står der i den lokale kirkebog: *"Manden (*Rasmus' far, red*.) er til straf for tyveri i slaveriet i København."*

Rasmus Pedersen voksede op under kummerlige og usle forhold, hvilket sandsynligvis var med til at forme hans videre skæbne. Som stor dreng og senere som voksen ernærede han sig som daglejer på forskellige gårde i området mellem Randers og Hobro, bl.a. arbejdede han i en periode på Gundestrupgaard ved Fårup. Da jernbanen mellem Randers og Aalborg blev anlagt, arbejdede Rasmus her som jernbanearbejder – en af de såkaldte banebørster. Disse banebørster var vel ikke just kendt som Guds bedste børn, og Rasmus havde da også flere gange været straffet bl.a. for vold.

I forsommeren 1879 var Rasmus Pedersen Mørke arbejdsløs, og han havde ingen penge, men hutlede sig frem og overnattede på forskellige gårde mod evt. at give en hånd med i arbejdet. Ja, penge manglede han altid, også når han havde arbejde, for Rasmus kunne godt lide at få sig en tår brændevin.

I Klejtrup lå gården Brattingborg – ja, den ligger der stadig på samme sted som dengang – og her boede detaillist og høker Peder Pedersen. Brattingsborg ejedes dengang af Peder Pedersens brorsøn, gårdmand Jens Peder Mortensen, og Peder Pedersen boede i den søndre ende af gårdens østre længe. I de andre længer boede bl.a. Jens Peder Mortensens mor og søster. Peder Pedersen var som sagt detaillist og høker, han var ugift, og havde sin forretning i gården. Som medhjælp havde Peder Pedersen tjenestekarl Anders Jensen Bødker. I 1879 var Peder Pedersen 66 år, og Anders Jensen Bødker 62.

Peder Pedersen havde tjent godt på sin forretning, og måske endnu mere på sin udlånsforretning – han lånte gerne penge ud til folk, der var i bekneb. Denne udlånsforretning kendte de fleste folk til, og Peder Pedersen lånte bl.a. lånte penge ud til mange af egnens landmænd; det siges, at han havde pant i en del gårde på den tid. Han var kort sagt en formuende mand.

Rasmus Mørke kendte godt Peder Pedersen, han havde måske flere gange lånt penge af ham, og havde også overnattet i gården ved et par lejligheder. Blandt andet overnattede Rasmus hos Peder Pedersen på Brattingborg natten mellem den 26. og 27. juni 1879, 3 dage før mordet.

Den 25.juni var Rasmus Mørke rejst fra Gundestrupgaard, hvor han havde haft lidt midlertidigt arbejde, og nu hutlede han sig igen frem. Han overnattede som sagt på Brattingborg, og natten efter sov han hos en husmand i Hvornum. Dagen efter, lørdag den 28. juni 1879, forlod Rasmus Mørke huset i Hvornum, hvor han havde overnattet. Han ville gå tilbage til Gundestrupgaard for at se, om der skulle være lidt arbejde til ham. Han var dog knap nået ud af Hvornum, før han blev overrasket af en voldsom tordenbyge, og derfor søgte han ly i et tørveskur hos Jonas Nielsen i Hvornum.

Mens Rasmus nu sad i tørveskuret, og måske har tænkt over sin håbløse situation, overvejede han at gå over til Peder Pedersen og høre, om han kunne låne penge, eller måske endda stjæle penge fra den rige høker. En af de kilder, jeg har brugt til denne beretning, siger ligefrem, at Rasmus besluttede at slå høkeren ihjel, mens han sad i tørveskuret, netop fordi han ville stjæle fra ham, og var klar over, at han ikke ville kunne komme af sted med at stjæle noget uden at slå Pedersen ihjel først.

Det bør ligeledes nævnes, at en anden kilde nævner hævn som motiv til mordet. Ifølge denne kilde blev der drevet smugkro og spillet kort hos høker Pedersen, og det gik bestemt ikke altid hæderligt til. Pedersen skulle være kendt for at ville snyde, hvis han kunne komme af sted med det, og han og tjenestekarlen Anders Bødker skulle i den grad have blanket Rasmus Mørke af, og franarret ham alt, hvad han ejede, og derfor ville Rasmus ifølge denne kilde have hævn.

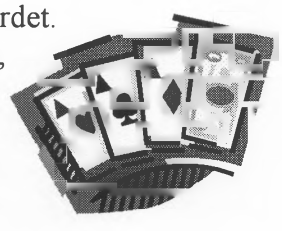

Men uanset hvad motivet end måtte være – om Rasmus i første omgang blot ville låne penge, og det så udviklede sig tragisk, om han fra starten havde bestemt, at han ville slå høkeren ihjel, eller om det skyldes ønsket om hævn – så besluttede Rasmus sig for at gå tilbage til Brattingborg. Han blev siddende i tørveskuret det meste af dagen, og først efter almindelig sengetid begav han sig på vej mod Klejtrup. Der er måske noget sandt i motivet om, at Rasmus allerede havde bestemt sig for at slå Peder Pedersen ihjel, for på Jonas Nielsens mark fandt han en tøjrekølle, som han tog med sig, hvis nu han skulle få brug for den.

Da Rasmus nåede frem til Klejtrup, havde han ikke det fornødne mod til at opsøge høker Pedersen, måske fordi han var helt ædru, så i første omgang lagde han sig til at sove i Jens Peder Mortensens bagerhus. Senere på natten vågnede han, og gik nu hen til Peder Pedersens pakhus, hvor han kravlede ind gennem en luge. Her opholdt Rasmus sig hele dagen, søndag den 29. juni – lige bortset fra en kort stund, hvor han var henne ved voldene. I pakhuset opbevarede høker Pedersen en del vin og brændevin, og Rasmus tog rigeligt for sig af varerne. Han opholdt sig i pakhuset indtil kl. 23 eller deromkring. Godt beruset gik han nu hen til Pedersens dør og bankede på. Pedersen lukkede ham ind, og det lykkedes Rasmus at få køllen med sig ind, uden at høkeren så det. Han lagde køllen fra sig i forstuen, og fik lov til at overnatte i slagbænken i det værelse, hvor Pedersen og hans tjenestekarl Anders Bødker sov i sengen.

Efter at have sovet i ca. 4 timer, vågnede Rasmus hen på morgenstunden og hentede tøjrekøllen i forstuen. Herefter listede han tilbage til soveværelset, lagde en strikke om halsen på Pedersen og Anders Bødker og slog dem gentagne gange i hovedet med tøjrekøllen. Ifølge Rasmus' senere forklaring af begivenhederne var han stadig så beruset på gerningstidspunktet, at han intet huskede om, hvor mange slag, han havde givet dem eller hvem han slog først. Han kunne ligeledes intet huske om strikkerne, som han angiveligt skulle have lagt om halsen på dem.

Efter mordene lagde Rasmus køllen fra sig i sengen, og trak dynen op over de myrdede. Herefter åbnede han det skab, hvor Pedersen gemte sine penge og andre værdipapirer, og stjal en pung med 326 kr. samt en Sparekassebog og et par obligationer, og endelig stjal han også noget af høkerens tøj.

Rasmus forsøgte nu at skjule sin forbrydelse ved at tænde to lys og sætte dem ind under sengen i håb om, at gården ville brænde. Dette forehavende lykkedes dog heldigvis ikke, da ilden kun havde forkullet en smal stribe i sengens fodende. Tragedien kunne ellers have været total, idet der boede flere familier i bygningerne.

Ifølge Rasmus' forklaring varede hele den modbydelige ugerning næppe mere end et kvarter, og kl. godt 4 forlod Rasmus således Peder Pedersens hus og låste døren efter sig. Han begav sig først til Lindum Skov, hvor han skiftede tøj. Han tog noget af det tøj på, han havde stjålet, og gemte sit eget i en sæk, som han skjulte i en grusgrav i skoven, hvor den senere blev fundet. Nu fortsatte han til Onsild Station, hvorfra han tog morgentoget til Randers. Sparekassebogen og obligationerne smed Rasmus fra sig på vejen fra Lindum til Onsild.

Det blodige dobbeltmord blev opdaget om formiddagen mandag den 30. juni. Jens Peder Mortensen kunne ikke forstå, at farbroderens dør stadig var låst. Han kiggede ind gennem vinduet og så, hvad der var sket. Ved halv to tiden om eftermiddagen hentede han sognefogeden, og sagen tog sin begyndelse.

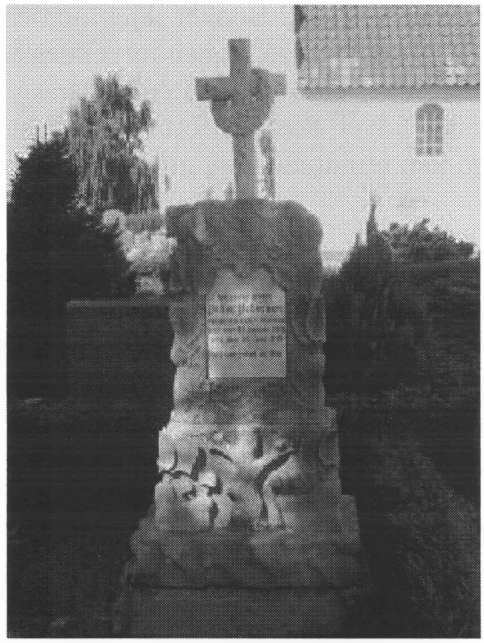

Høker Peder Pedersens gravsten på Klejtrup Kirkegård

Mistanken samlede sig hurtigt om Rasmus Mørke, som flere havde set i gården i dagene før mordet, og da alle vidste, at han altid manglede penge, og desuden var tidligere straffet, var det oplagt at mistænke ham for mordene.

Den 3. juli 1879 blev Rasmus pågrebet og anholdt i Randers, hvor han levede det søde liv i sus og dus. Han var iført nyt tøj, som dels havde tilhørt høker Pedersen og som han dels havde købt. Desuden havde han sviret bravt i byen, og havde således kun 100 kr. på sig ved anholdelsen. Han hævdede dog, at det var penge, han havde sparet op gennem de sidste 8 år, men det troede ingen på, ligesom det også virkede påfaldende, at han var i besiddelse af Pedersens tegnebog.

Rasmus Mørke blev nu overført til arresten i Hobro, og undersøgelsen af sagen gik i gang. Sagen blev efterforsket af Herredsfogeden og den lokale politibetjent i Klejtrup-området H. Villadsen. De mente afgjort, at Rasmus måtte have en medgerningsmand; det blodige dobbeltmord kunne han næppe have udført alene. Derfor eftersøgte man en gårdskarl, Niels Andersen, som medskyldig. Han var dagen før mordet blevet bortvist fra sin plads i Klejtrup. Niels Andersen blev anholdt i Nibe, og nægtede i første omgang at have medvirket til drabene. Der gik dog kun kort tid, før han aflagde en detaljeret tilståelse om drabene og fortalte, hvordan han havde lovet Rasmus Mørke at hjælpe ham med mordet. Efter Rasmus Mørkes endelige tilståelse kom Niels Andersen for retten igen, og nu forklarede han, at den tidligere tilståelse var det pure opspind. Han havde intet haft med sagen at gøre, havde blot læst om den i avisen og fået fortalt om den. Ifølge en kilde beskrives Niels Andersen som en i høj grad løgnagtig og upålidelig person.

Trods de overvældende beviser, nægtede Rasmus Mørke at have begået dobbeltmordet, og i det hele taget at have nogen som helst del i forbrydelsen. Han forblev i arresten i Hobro, mens man efterforskede sagen. Under sit fængselsophold forsøgte Rasmus Mørke sig med flere flugtforsøg, ligesom han også forsøgte at begå selvmord.

De mislykkede flugtforsøg syntes at svække Rasmus Mørke, og den 19. september 1879 forlangte han at blive fremstillet for retten, og aflagde nu endelig fuld tilståelse. Han fortalte, hvordan han havde slået Peder Pedersen og Anders Jensen Bødker ihjel med en tøjrekølle. Han indrømmede, at han havde planlagt mordet, og sagde endvidere, at han intet udestående havde med de myrdede. De havde tværtimod altid været flinke overfor ham. Den eneste årsag til ugerningen var, at han manglede penge og tøj, og ikke så anden udvej. Rasmus fortalte også, at han havde været temmelig beruset, da han begik mordene, men han erindrede dog, at han ikke havde haft nogen medskyldig. Han havde været alene om drabet.

I januar 1880 afsagde dommeren fra Rinds og Gislums Herreder – den tidligere direktør for det Kongelige Teater, herredsfoged og justitsråd H. C. Christensen – dødsdom over Rasmus Mørke. Anklagen lød på, at han havde skilt detaillist Peder Pedersen og Anders Jensen Bødker ved livet. Herfor krævedes han dømt efter straffelovens paragraf 190 til at straffes på livet:

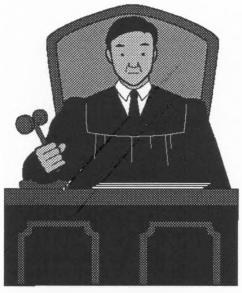

Thi kendes for ret:
Arrestanten Rasmus Pedersen af Mørke bør straffes på livet.
...
At efterkommes under adfærd efter loven.
Rinds-Gislum herreders extraret den 17. januar 1880.

Denne dom blev stadfæstet af Overretten den 24. maj samme år, og det samme gjorde Højesteret den 2. december 1880. En af de 10 dommere i Højesteret stemte dog for at benåde Rasmus og i stedet give ham livsvarigt fængsel. Justitsministeriet kunne dog ikke gå ind for benådning, og derfor måtte Kong Chr. IX underskrive dødsdommen, som skulle udføres ved halshugning med en håndøkse.

Umiddelbart inden Højesterets endelige stadfæstelse af dødsdommen lykkedes et af Rasmus Mørkes flugtforsøg fra arresten i rådhuset på Hobro Torv. Det var i november 1880, og Viborg Stiftstidende skrev herom:

"Den for dobbeltmordet i Klejtrup dømte forbryder Rasmus Pedersen Mørke er i nat (natten til den 20. november) udbrudt af Hobro arrest iført arrestklæder. Han er 39 år, 64 tommer høj, middel af bygning, har rødt hår og skæg, grønne øjne og rødt ansigt, lidt pluskæbet og skummelt udseende. På grund af arrestantens farlighed holdtes der vagt ved ham dag og nat. Da vagten natten mellem fredag og lørdag kl. 12 skulle afløses, og i samme øjeblik, som den tiltrædende vagt var kommet ind ad døren til hans celle, smuttede arrestanten ud af døren og smækkede denne i efter sig, så begge bevogterne derved var indelukket i cellen."

Så vidt avisen. Vi ved yderligere, at arrestforvareren ikke var til stede, da Rasmus flygtede, og han havde derfor givet afløseren nøglen til cellen. Rasmus vidste, at vagten skiftede kl. 12, og et øjeblik før kl. 12 bad han om at komme på toilettet i gården. Vagten mente, at "du kan vel vente, til den anden vagt kommer". Det kunne Rasmus godt, og han tog strategisk opstilling ved døren. Netop som afløseren trådte ind, gav Rasmus ham et kraftigt skub, så han tumlede ind i cellen, og Rasmus nåede også at snuppe nøglen fra ham. Han sprang ud på gangen og smækkede celledøren i. Herefter opsøgte han arrestforvareren i dennes lejlighed. Det lykkedes Rasmus at indespærre arrestforvareren i soveværelset, mens han truede ham til at forholde sig rolig, da han ellers ville slå ham ihjel. Rasmus ledte hele lejligheden igennem for at finde penge, men uden held. Arrestforvarerens pige havde imidlertid hørt støjen og råbene, og hun sprang resolut ud ad et vindue og løb efter nattevægteren, mens hun råbte til gadens folk, at Rasmus var i færd med at myrde arrestforvareren. Rasmus hørte hende råbe til folk, og det forstyrrede ham i det han var i færd med – nemlig at åbne en pengekasse, han havde fundet. Han flygtede nu gennem bagdøren, og var kun iført det hvide arreststøj og uden fodtøj. Man kunne følge Rasmus' spor gennem haver og enge ud mod Vester Fjord, hvor de fortabte sig.

Som det fremgår, var arrestforvareren ikke impliceret i flugten, men folk i Hobro havde ikke megen fidus til ham, og mente, at det var hans skyld. Arrestforvareren blev kaldt Pot-Jens, da han havde en stærk hang til brændevin.

Det lykkedes som sagt Rasmus Mørke at flygte, og han søgte mod Gundestrupgaard i Fårup, hvor han fandt ly på et loft. Her havde han tjent tidligere, og han kendte stedet. Han gemte sig godt i høet om dagen, og om natten listede han ned i stalden og malkede køerne for at holde liv i sig.

Egnens sognefogeder indledte nu en sand klapjagt på Rasmus, og en dag, mens han lå skjult på høloftet, hørte han malkepigerne på Gundestrupgaard snakke om, at der var udlovet en dusør for hans

pågribelse, da befolkningen på hele egnen var meget opskræmt, og ikke turde gå ud efter mørkets frembrud.

Rasmus Mørke havde det elendigt på Gundestrupgaards høloft – dels fik han kun mælk til føden, og dels frøs han bravt, fordi det var sat ind med en frostperiode. Derfor lagde han en plan, som kaster et forsonende skær over hans liv.

I nærheden af Gundestrupgaard lå der et ledvogterhus. Her boede der en ledvogter med sin familie. Rasmus havde tidligere tjent på en gård sammen med ledvogterens kone, og hun havde været utrolig venlig over for ham, og havde bl.a. vasket hans tøj. Rasmus vidste, at dette ægtepar var meget fattige og sad i små kår, og derfor besluttede han, at de skulle have lov til at tjene dusøren, der var udsat på ham. Han havde efterhånden indset, at han ikke kunne holde sig skjult resten af livet, han kunne ikke undslippe sin straf.

Så efter en god uges tid på fri fod, sneg Rasmus sig en aften efter mørkets frembrud hen til ledvogterhuset og bad ægteparret om at underrette politiet. Da det nu var aften, blev man enige om at vente til næste dag, og Rasmus fik et solidt måltid mad hos familien, og overnattede også her. Familien var ikke bange for Rasmus Mørke, for de kendte ham som sagt fra tidligere, og han havde aldrig på nogen måde generet dem. Næste morgen tog ledvogteren af sted for at hente politiet, og ifølge en kilde fordrev Rasmus tiden med at lege med børnene, indtil han blev hentet og ført tilbage til arresten.

Dette formildende træk fik i øvrigt Dr. Magnus og Provst Hansen, begge fra Hobro – som begge besøgte Rasmus i arresten – til at søge både justitsministeriet og Kongen om benådning for dødsdommen, men uden held.

Dødsdommen var en kendsgerning d 15. dec. 1880, hvilket blev meddelt Rasmus d. 22. dec. og den 31. december 1880 kunne man i landets aviser læse følgende:
"Rasmus Mørke skal henrettes onsdag den 5. januar 1881 kl. 8.30 på Klejtrup Hede." Grunden til, at det skulle foregå her var, at skikken bød en straf udmøntet på åstedets fjerneste jordlod.

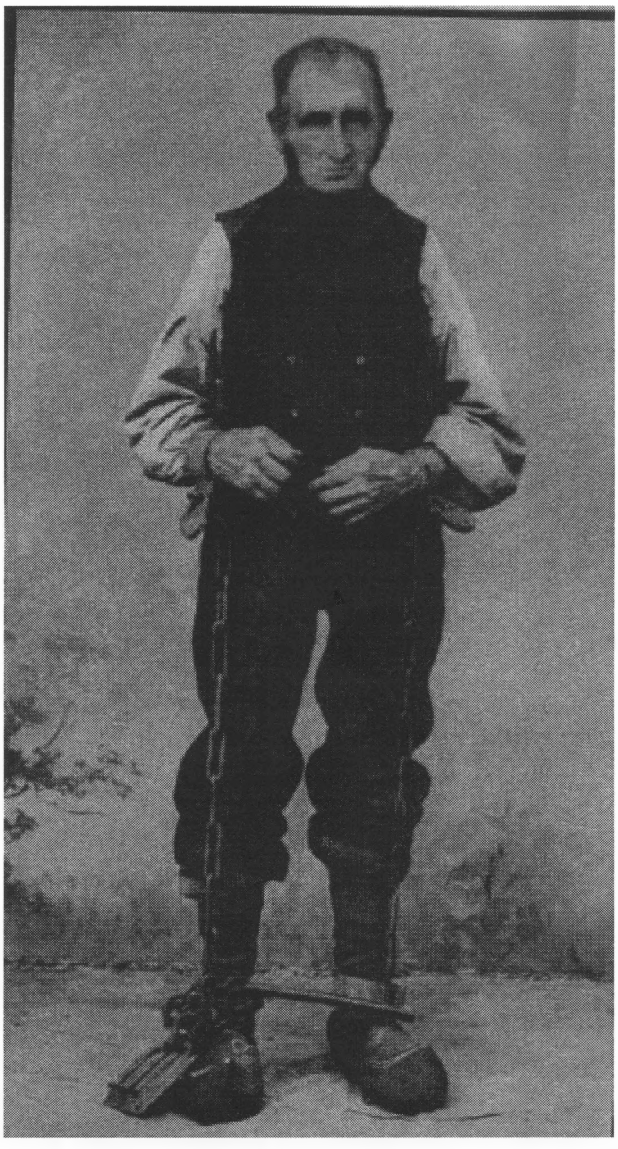

En vægter viser de hånd- og fodlænker, der blev brugt i arresten i Hobro, hvor Rasmus Mørke sad og ventede på at blive halshugget

I tiden op til henrettelsen fik Rasmus Mørke ofte besøg i arresten af Provst Hansen, Hobro – den præst, som også havde konfirmeret ham. Provst Hansen var ikke i tvivl om, at Rasmus Mørke ikke var den forhærdede og onde forbryder, som folk ville gøre ham til. Gennem sine samtaler med Rasmus fik provsten et indtryk af de usle forhold, han var vokset op under og det triste, formålsløse liv, han havde levet. Ifølge provsten virkede Rasmus som et ulykkeligt og angrende menneske, som i vild fortvivlelse havde gjort en forfærdelig forbrydelse, og hvis sjæl pintes af ugerningen, og som var bange for ikke at finde Guds nåde efter døden. Provsten var ikke i tvivl og udtalte: "Rasmus Mørke dør som en troende og angrende kristen."

Mandag den 3. januar ankom skarpretter Seistrup til Hobro, for sammen med politiet at få opført skafottet, hvor henrettelsen skulle ske. Seistrup sad aftenen før henrettelsen i Hobro "i en kreds af toddydrikkende og tobaksrygende borgere og fremviste sine to bredbladede tunge økser. Den ene var den, der var blevet brugt ved henrettelserne af bl.a. Struense og Brandt. Den anden var nyere, og den brugte han ved Rasmus Mørkes henrettelse."

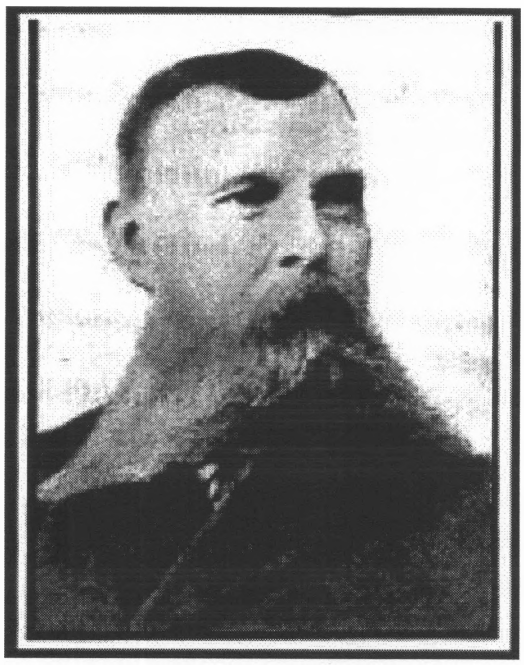

Skarpretter Seistrup

Om aftenen den 4. januar, aftenen før henrettelsen, besøgte provst Hansen Rasmus i arresten, talte med ham og gav ham alterets sakramente. Herpå ville Rasmus skrive et afskedsbrev til en slægtning, men det blev ikke rigtigt til noget. Han var temmelig urolig, og travede op og ned i cellen, inden han ved 1-tiden faldt i søvn og sov et par timer. Da han vågnede, fik han skrevet sit brev færdigt, og ved 4-tiden fik han serveret sit sidste måltid – sød sagosuppe og bøfsteg, efter eget ønske.

Rasmus kom nu i rent tøj, og kl. 5 om morgenen, den 5. januar besøgte provst Hansen ham igen, og sang et par salmer sammen med ham, inden han gik med ordene: "Så ses vi igen i Klejtrup." Herefter satte Rasmus sig og ventede roligt på vognen, der kl. 6 skulle hente ham og køre ham til retterstedet.

Uden for arresten var Hobro på den anden ende. I dagene op til henrettelsen var folk strømmet til Hobro fra stort set alle egne af landet, og gaderne var fyldt med mennesker. Der var langt fra logi til alle, og folk måtte opholde sig på gaden, hvor de stående spiste deres medbragte mad og kaprede kaffe og spiritus fra de forskellige beværtninger. Ved 5-tiden begyndte alle de tilrejsende at begive sig mod Klejtrup – en kilde nævner, at der var tale om et vogntog på ca. 300 vogne. Aviserne skrev, at "ad alle veje stævnede folk mod den lille landsby. Allerede ved midnat var der stor trafik, en trafik, der hen mod morgenstunden steg til trængsel. Køretøjer af alle slags, ridende og gående, alle aldre, begge køn, ja selv mødre med småbørn havde vovet sig ud i den farlige trængsel."

Også Klejtrup-området var "invaderet" af tilrejsende, som ikke ville gå glip af begivenheden. Flere øjenvidneberetninger nævner gårdspladser fyldt med heste og vogne, og lokalbefolkningen havde travlt med at beværte de tilrejsende og sørge for hestenes ve og vel i januarkulden.

Datidens avisreportere regnede med, at omkring 6.000 mennesker var kommet for at overvære henrettelsen.

Kl. 6 blev Rasmus Mørke kørt fra arresten i Hobro i en lukket vogn. Rasmus var ledsaget af to retsbetjente, som sad hos ham i vognen samt fire ridende vagter – to på hver side af vognen. Da vognen passerede torvet i Hobro, og Rasmus hørte støjen fra de mange mennesker, der endnu var forsamlede her, bemærkede han til vagterne, at disse mennesker da måtte komme for sent til Klejtrup, når de først nu begav sig på vej. Rasmus var endda på dette tidspunkt i besiddelse af lune, hvilket følgende episode viser. På et tidspunkt galoperede en rytter forbi vognen, og Rasmus råbte efter ham: "Du behøver ikke skynde dig så meget. Der sker ikke noget, før *jeg* kommer."

Resten af vejen forholdt Rasmus sig tavs, men da vognen kørte gennem Klejtrup, sagde han, at han slet ikke kunne forstå, at han kunne være så rolig i de sidste timer af sit liv. Så talte han ikke mere, før vognen holdt ved skafottets trappe. Her så han ud mellem vognens gardiner og betragtede de mange mennesker, skafottet og de forskellige ting, der stod indhyllet på skafottet, og han spurgte vagterne, hvad det var, der var dækket til, men de kunne ikke svare ham på det. En afdeling soldater fra garnisonen i Viborg var kommet og slog kreds omkring skafottet.

Folkemængden var enorm, hvilket fik en gammel bonde til at udbryde: *"Det æ et stue ligfølle, den sølle Rasmus håer, det æ fo orrenle folk, der hå hat støer. Det støst ligfølle, A hved Nuen hå hat, det hva den hær Las Bjørnbak, han sku nok hå hat henve de 5000."*

På slaget 8.30 blev vogndøren åbnet, og Rasmus Mørke gik roligt op ad trappen til skafottet, ledsaget af to betjente. På skafottet stod herredsfogeden justitsråd H. C. Christensen fra Hobro, Rasmus' ven og sjælesørger Provst Hansen, distriktslæge Magnus fra Hobro, skarpretter Seistrup samt hans hjælper og nogle retsbetjente.

Rasmus Mørke blev ført frem i forgrunden og hans lænker blev fjernet. Han tog stille sin hat af, vendte sig mod herredsfoged Christensen, som efter et øjebliks stilhed højt og tydeligt og med fast stemme oplæste dødsdommen. Derefter gav herredsfogeden ham hånden og trådte lidt tilbage.
Herefter gik provst Hansen hen til Rasmus, som nu var synligt rystet. Provsten lagde sin hånd på hans skulder, og førte i nogle minutter

en meget dæmpet samtale med ham. Rasmus var nu meget bevæget, og lagde sine hænder let om provstens, bøjede sig ind mod ham, så hovedet hvilede mod provstens bryst. Nu knælede han ned og foldede sine hænder, og med provstens hånd hvilende på sit hoved bad de en bøn sammen.

Nu rejste han sig igen, og da provsten havde givet ham hånden, trådte Rasmus et skridt hen mod skarpretter Seistrup, som bad ham bede sit Fadervor. Roligt, med foldede hænder, og ansigtet løftet mod menneskemængden og med opadvendte øjne bad Rasmus sin sidste bøn.

På et vink fra skarpretteren blev Rasmus hjulpet af noget af sit tøj, og hans skjorte blev bøjet godt tilbage. Da han fik noget af tøjet af, forsøgte Rasmus at skjule et lille religiøst skrift på sit bryst; et hæfte, som sikkert har givet ham trøst og mod til at se sin skæbne i øjnene. Seistrup spurgte Rasmus, om han kunne tilgive, at han tog hans liv, hvorpå Rasmus gav ham hånden. Herefter lagde han sig, uden hjælp, til rette på blokken med hovedet vendt mod vest, og et par bøjler blev spændt fast om hans hals og skuldre. Skarpretteren så stift på herredsfogeden, som med et vink tilkendegav, at han skulle gøre sin pligt. Med et hurtigt og sikkert greb tog Seistrup sin økse og lod den falde med en dump lyd. På mindre end et sekund var henrettelsen udført, hvorefter Seistrup krængede sine hvide handsker af og kastede dem ud blandt den store skare af tilskuere. Henrettelsen skete præcist kl. 8.36, og der var en dyb tavshed blandt tilskuerne.

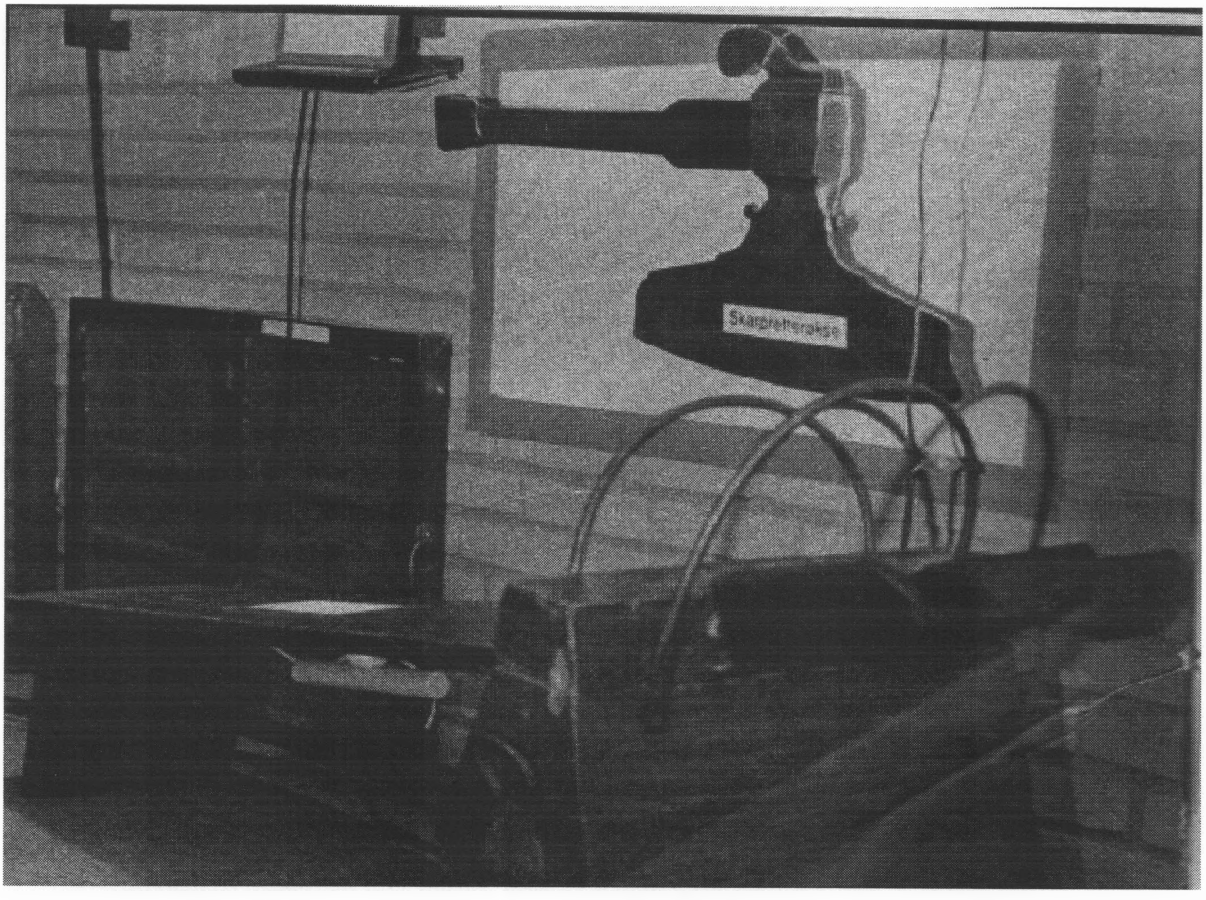

Det var på denne blok og med denne økse, Rasmus Mørke blev henrettet. Begge dele opbevares i museet i Statsfængslet i Horsens. De to bøjler på blokken kan åbnes. Når den dømte lægges på planken med bagbundne hænder, hviler hovedet med ansigtet nedad i de to brædder foran. Bøjlerne lukkes, så de fastholder den dømte, og hugget lægges mellem bøjlerne.

Rasmus Mørkes rolige optræden i de sidste minutter af sit liv, hans inderlighed overfor provst Hansen samt hans tydelige anger gjorde stort indtryk på tilskuerne, og det var tydeligt, at den i starten ophidsede og lidt hævntørstige stemning nu blev vendt til medlidenhed og medfølelse.

Umiddelbart efter henrettelsen blev en simpel fyrretræskiste, som havde stået under skafottet, båret frem, og Rasmus Mørke blev lagt heri – med hovedet anbragt mellem knæene. Kisten blev nu anbragt på en vogn, som førtes til Klejtrup Kirkegård, ledsaget af retsbetjentene, militæret og en stor del af tilskuerskaren. Alle indgange til kirkegården blev spærret af militæret for at forhindre, at uvedkommende trængte sig ind og forstyrrede den sidste handling. Rasmus blev begravet lige inden for kirkegårdsdiget på kirkegårdens nordøstlige hjørne – uden præst, ritualer osv., men dog i indviet jord.

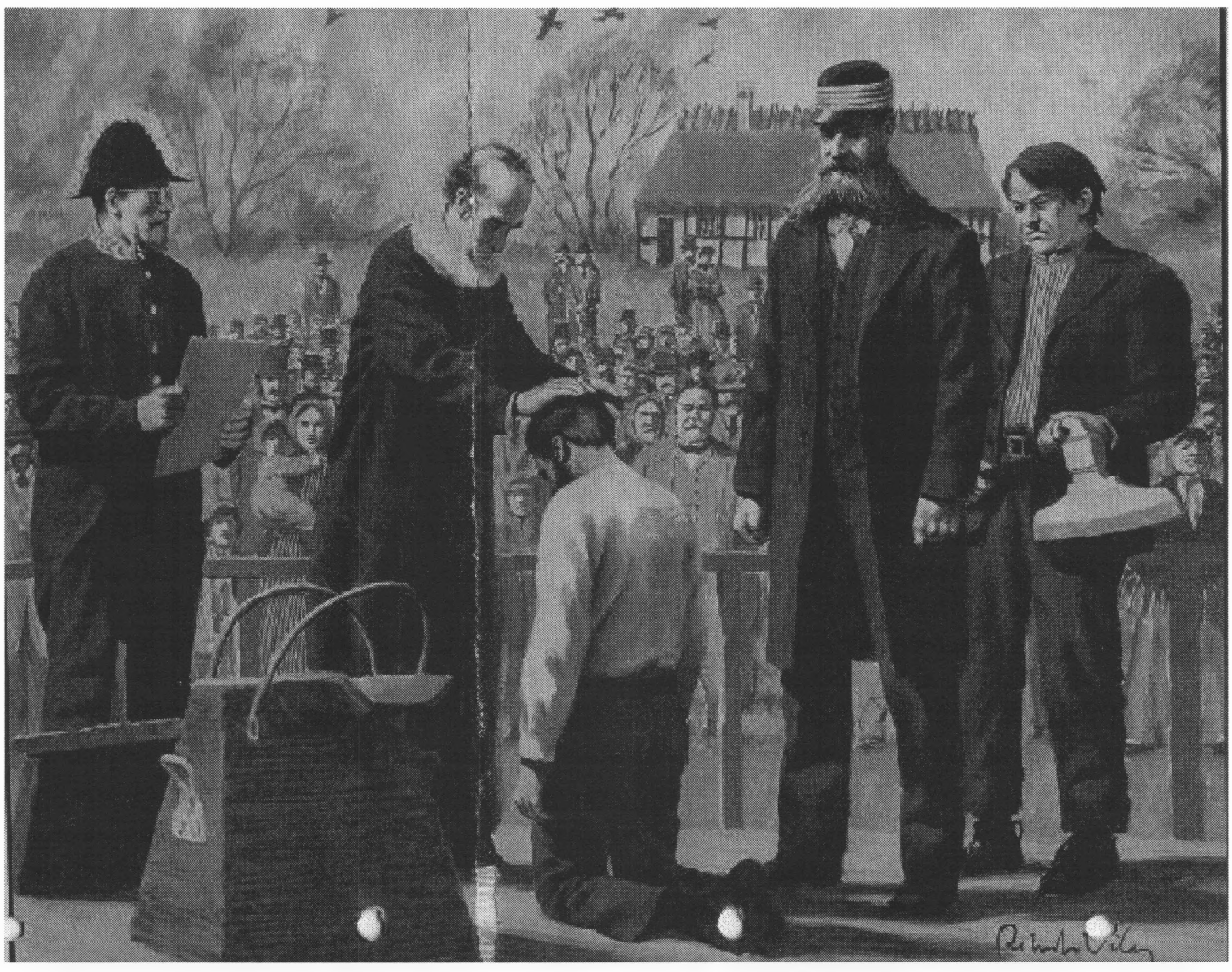

"Ceremonien" – eller minutterne op til henrettelsen. Rasmus får den sidste velsignelse af provst Hansen

Nationaltidende skriver om henrettelsen:

"Den hele udførelse af dommen fra først til sidst foregik meget hurtigt og med den ro, orden og sikkerhed, som meget bidrog til at dæmpe og mildne det rædselsvækkende indtryk af det skuespil med virkelighedsvirkning, man her var vidne til.
Fra forbryderen gik frem for herredsfogeden og indtil øksen faldt, stod de fleste af de tusindtallige tilskuere med blottede hoveder. Der herskede overalt og hos alle en forunderlig, højtidelig og alvorsfuld ro og stilhed over hele pladsen."

Nationaltidendes beskrivelse af begivenheden understreger tydeligt det stemningsskift, jeg nævnte ovenfor – nemlig at folkestemningen skifter fra at mene, at vi her har at gøre med en forbryder, der får sin velfortjente straf, og til at have medlidenhed med ham.

Og i forlængelse af dette kan man sige, at Rasmus Mørke ikke døde forgæves. Hele hans rettergang og henrettelse gav ekstra grøde til debatten om afskaffelsen af dødsstraffen i Danmark – en debat som på dette tidspunkt allerede var i gang. Således var der allerede ugen efter henrettelsen en lang og grundig debat i Folketinget om dødsstraffen. Denne diskussion resulterede i, at dødsstraffen blev bevaret. Et forslag om at indføre guillotinen i stedet for øksen forkastedes dog med 49 stemmer mod 23. Ligeledes fremsattes der et forslag om at lade henrettelser foregå i et lukket rum i overværelse af et mindre antal personer – dvs. ikke-offentlige henrettelser – men dette forslag blev forkastet med 55 stemmer mod 14. Nogle år senere blev den offentlige henrettelse dog afskaffet. Den sidste offentlige henrettelse – Anders Sjællænder – foregik i 1882, året efter Rasmus Mørkes. Og den sidste henrettelse i Danmark foregik i 1892 i Horsens Tugthus, hvor arrestanten Jens Nielsen blev henrettet efter sin 3.dødsdom (han var blevet benådet 2 gange). Herefter var det slut med henrettelser i Danmark, men dødsstraffen blev dog først afskaffet langt op i det 20. århundrede, den blev bare ikke taget i anvendelse.

Et eksempel på, at folkestemningen var imod dødsstraf, da Rasmus Mørke blev henrettet, fremgår af skarpretter Seistrups beretning om begivenheden. Han nævner på et tidspunkt, at "herredsfogeden var meget benovet, nervøs og elendig til mode." Dette skyldtes først og fremmest, at det var herredsfogedens første henrettelse, men det er også et udtryk for, at han måske var klar over, at der kunne blive ballade og uro ved henrettelsen, netop fordi folkestemningen vendte i disse år.

Som nævnt flere steder er der forskellige meninger om Rasmus Mørkes motiv til at slå detaillist Peder Pedersen og hans karl Anders Jensen Bødker ihjel. Den almindelige opfattelse – og sikkert også den mest korrekte – er, at Rasmus Mørke, som altid var i pengenød, ikke så anden udvej end at stjæle fra den rige høker Pedersen, og at han derfor måtte slå ham ihjel først.

En anden version af begivenheden, som også er nævnt ovenfor, nævner hævn som et motiv til drabene. Rasmus Mørke skulle ved kortspil med høker Pedersen og Anders Bødker være blevet franarret alle sine penge og sit tøj, og derfor slog han dem ihjel som hævn.

Ifølge en lidt mere "romantisk" version – hvis man overhovedet kan bruge et sådant ord om så grusom en begivenhed som et dobbeltmord – så var Rasmus Mørke meget forelsket i en pige fra Gundestrupgaard, og for at gøre sig håb om at vinde hende var han nødt til at have penge nok til at købe sig en gård. Dette motiv nævnes i flere kilder, og det skulle være grunden til, at han begik drabene. En kilde taler oven i købet om, at han havde fortalt pigen, at han allerede ejede en gård, og derfor var han nødt til at skaffe sig penge til en sådan.

Endelig er der en kilde, der i sin iver for at fortælle "en god historie" laver sin helt egen version. Ifølge denne ønskede Rasmus Mørke sig at finde en sød pige og blive gift, men han var ikke så pæn. Han var egentlig et godt menneske, men ingen ville vide af den fattige og forkuede Rasmus, der havde en svaghed for brændevin og kortspil. Men nu havde Rasmus hørt, at det var lettere at finde en pige i Sønderjylland; de så ikke så nøje på udseendet, bare man havde penge. Rasmus besluttede nu at knokle og få sparet penge nok sammen til at kunne rejse til Sønderjylland. Han sled i det som banebørste, tjente godt og holdt endda op med at drikke, og endelig fik han sparet penge nok sammen. Glad og lykkelig ville han lige besøge høker Pedersen for at sige farvel, inden han rejste til Sønderjylland. Men høkeren ville gerne have fat i de mange penge, så han og Anders Bødker lokkede Rasmus til at spille kort; og de snød ham og franarrede ham alt! Derfor skulle Rasmus have slået dem ihjel.

Denne version er bygget på et – om ikke usandt, så i hvert fald meget tvivlsomt grundlag, og har til formål at fremstille Rasmus Mørke som et offer for andres skumle planer.

De helt nøjagtige omstændigheder og det sande motiv til mordene får vi aldrig at vide, men af sagsakterne fremgår det, at motivet mest sandsynligt har været, at Rasmus ville stjæle penge fra Peder Pedersen, da han altid var i bekneb for penge, og ikke havde til dagen og vejen. Det må have forekommet ham som den eneste udvej at stjæle sig frem og om nødvendigt slå ihjel.

Det sande billede er dog sikkert mere nuanceret end som så. Rasmus var bestemt lidt af "en skidt knægt" – han var formet af sin usle opvækst under kummerlige forhold samt af sit arbejde i det barske og rå banebørstemiljø. Disse erfaringer lærte ham, at kun den stærkeste overlever, og han var nødt til at klare sig, som han kunne. Og han begik en grusom forbrydelse, som aldrig vil kunne tilgives, men alligevel var der visse forsonende træk i Rasmus' karakter, som også bør nævnes; f.eks. hans betænksomhed overfor ledvogterfamilien, hans udtalelse om, at de myrdede altid havde været flinke ved ham, og endelig hans anger til sidst. Anger kan aldrig tjene som undskyldning, men viser os dog, at han ikke var den forhærdede forbryder, som mange gjorde ham til, men et menneske, som måske ville have haft en helt anden skæbne under mere gunstige livsvilkår.

I 1971 tog lærer Henry Lykkegaard initiativ til, at der blev rejst en mindesten over Rasmus Mørke, og fik grønt lys til projektet af både menighedsrådet og provsten. Man fandt en smuk og særpræget rå sten, som havde et skarpt indhug, som om der var hugget i stenen med en økse. Stenen står nu på Rasmus' grav og bærer den korte indskrift "Rasmus Mørk."

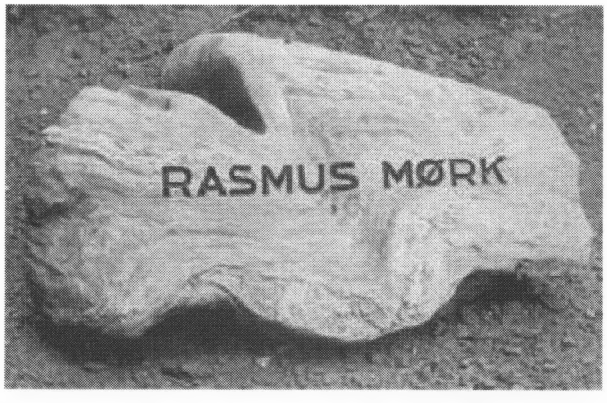

Rasmus Mørkes gravsten på Klejtrup Kirkegård har et symbolsk indhug

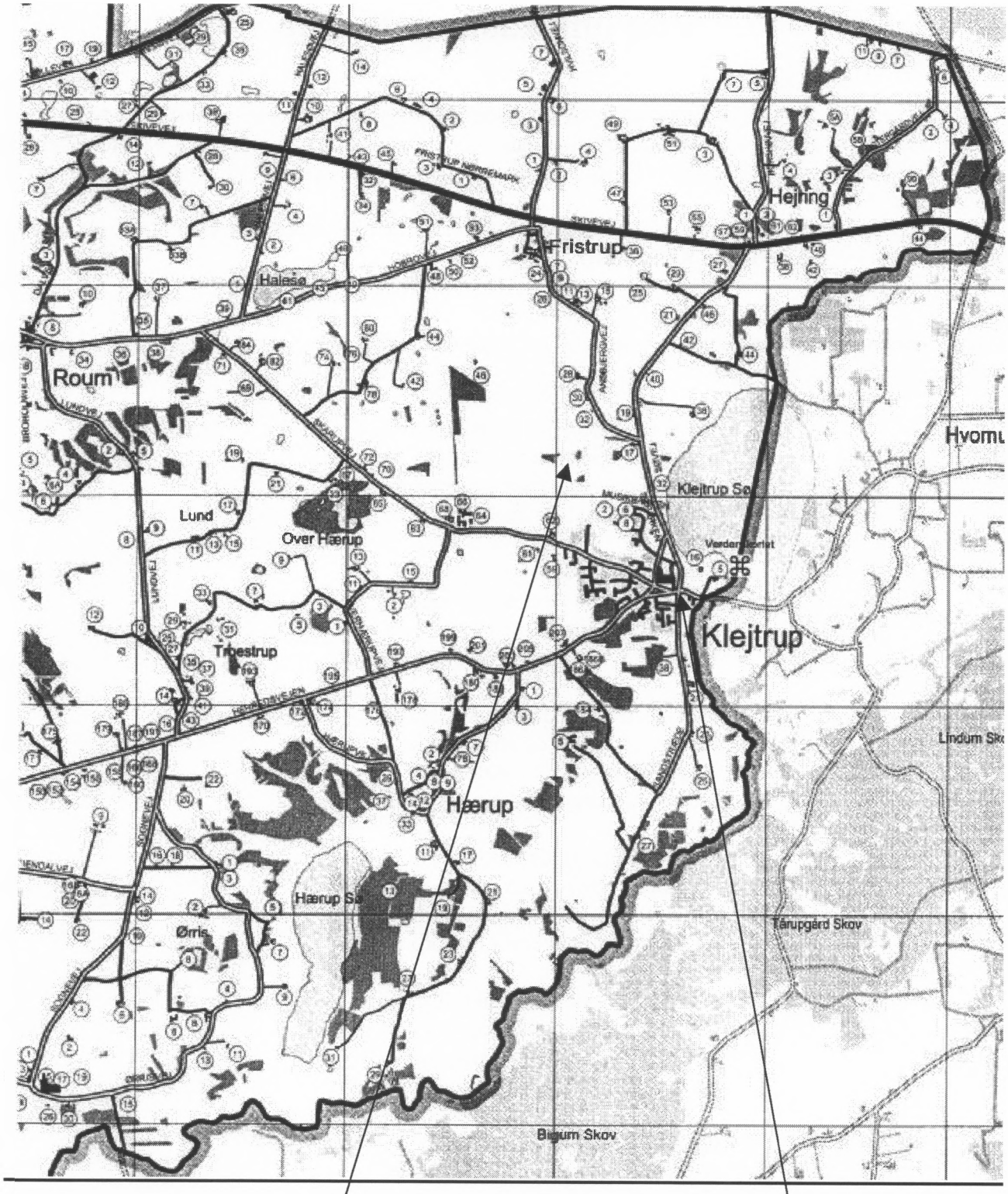

Henrettelsen af Rasmus Mørke foregik på denne mark ved Ånsbjergvej. Stedet er nu afmærket med en hvid pæl.

Mordet skete her på Brattingsborg

Vise om Rasmus Mørke

Af Ragna Kolind

Som det tydeligt fremgår af foregående artikel, skabte dobbeltmordet og den efterfølgende retssag samt henrettelse af Rasmus Mørke megen omtale rundt omkring i hele landet. Der var stor interesse for denne sag, og meget har denne Rasmus måtte lægge navn til – artikler, tegninger – ja sågar skillingsviser.
Her gengives en af de skillingsviser, som blev forfattet om dobbeltmorderen. Den blev trykt af Jul. Strandbergs Forlag og Tryk i København:

Mel.: Amanda sad med krands i haaret. (den originale melodi, men den kan også synges med mere kendte "Der bor en bager…"

Nu er det tiden. Nu straffen kommer
nu skal han stædes for himlens dommer
den morder, som med sit grumme sind
har ført to stakler i døden ind.

I søvnen lå de så trygt og rolig,
men morderen i den stille bolig
ind sneg sig listigt og dræbte dem.
Dog måtte han for sin dommer frem.

Han måtte tilstå den frække brøde,
for rovlyst måtte de arme bløde.
En kølle redskabet var dertil,
men øvrigheden var ham for snild.

De søgte sporet, de fandt det rigtigt,
og morderen tog man nu forsigtigt.
Snart fik han dom – den var absolut –
Den lød: "Du haver dit liv forbrudt."

På selvmord pønsed han tidlig, silde,
men et eksempel man vise vilde,
i lænker blev han forsvarlig lagt,
og to mand stadig hold ved ham vagt.

Og retten kunne vel ej tilråde,
at skænke slig en misdæder nåde.
Han undløb vel, men han meldte sig
igjen og sagde: "Her har i mig."

Og knapt er året på første veje,
så skal ham redes det sidste leje.
For herren skal han nu snart fremstå,
og angrer han, vil han nåde få.

Uhyggeligt er i vore dage,
at gå til bloddommene tilbage.
Men denne gjerning var dog for fæl,
at slå to mennesker så ihjel.

Han hørte dødsdommen ganske rolig,
han forud var med sin død fortrolig.
Her er han færdig, forspildt er alt,
bedst at han nu bliver herfra kaldt.

Han skælved ikke for øjeblikket,
og ej for did hen at blive skikket.
Så lad ham hvile – hvad han forbrød,
derfor han straffedes med sin død.

Har du fået lyst til at vide/læse mere om dobbeltmordet på Brattingsborg og om Rasmus Mørke, har vi et rigt materiale på Lokalhistorisk Arkiv – f.eks. afskrift af alle retsmøderne efter udåden og frem til Rasmus' domfæstelse. Et digert værk på over 100 sider, men næsten lige så spændende som en kriminalroman. Man forundres lidt over deres grundighed i denne sag, hvor alle detaljer er nedskrevet så lysende, at læseren faktisk lever sig ind i situationen, og man skal tage sig selv i ikke at påtage sig dommerens rolle her 125 år efter. Så grebet bliver man faktisk af det.
Netop denne afskrift i kopi kan lånes med hjem fra arkivet.

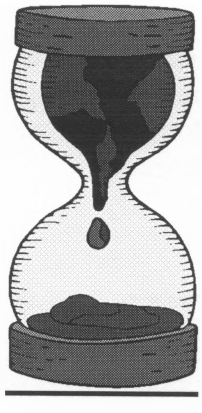

Kirkebøger.

Af Holger Helbo

I 1645 bestemte Christian IV, at præsterne skulle føre bøger over de kirkelige handlinger, men der var nu 15-16 præster, der allerede var startet tidligere. Den ældste bevarede kirkebog er påbegyndt 1611, det var i Hjordkær sogn ved Røde Kro.

Bestemmelsen manglede nogle meget vigtige detaljer: Hvordan skulle kirkebogen se ud. Derfor ser vi nu mange forskellige udgaver i format fra A5 til folio, nogle er kun 3 cm tykke, mens andre er 10 cm tykke. Der stod heller ikke i bestemmelsen, hvad der skulle indføres, så derfor har kirkebøgerne et meget forskelligt indhold. Nogle præster førte dem meget udførligt, mens andre førte dem meget lemfældigt.
I nogle kirkebøger er indførslerne ført kronologisk, og i andre er de forskellige indførsler sorteret, så de forskellige handlinger er ført hver for sig. Ved langt de fleste indførsler er datoen for den kirkelige handling indført, d.v.s. at vi får opgivet dåbsdagen og ikke fødselsdagen, ligeledes begravelsesdagen og ikke dødsdagen.
Den vigtigste mangel var dog, at det ikke var bestemt, hvad der skulle ske med kirkebogen, når den var udskrevet, så det måtte præsten selv finde ud af. Vi ved i al fald, at de nogle steder blev lagt op på loftet, og det er bestemt ikke det bedste opbevaringssted, da mus og rotter så kan ødelægge dem totalt, men det værste er brandfaren. I Hobro brændte alle kirkebøgerne ved branden i 1813, og noget lignende er sket flere andre steder.

Først i 1814 kom der en ny forordning, hvori der stod, hvad der skulle indføres i kirkebøgerne, men de kom alligevel ikke til at se ens ud, for indtil 1861 var det den enkelte biskop, der bestemte, hvordan de skulle se ud i hans stift
Kirkebøgerne skulle have følgende afsnit: fødte mandkøn, fødte kvindekøn, konfirmerede drenge, konfirmerede piger, ægteviede, døde mandkøn, døde kvindekøn og jævnførselsregister (indholdsfortegnelse). Fra 1814-1875 skulle der også føres tilgangslister og afgangslister.

Ved de fødte indføres fødselsdag og dåbsdag, barnets navn, dets forældre og faddere, samt hvornår moderen blev introduceret. En kvinde, der havde født, blev anset som uren, og hun måtte først komme ind i kirken (introduceret) seks uger efter fødslen.
Ved de døde anføres dødsdag og begravelsesdag, den afdødes navn og alder samt seneste bopæl, senere blev det almindeligt at indføre den afdødes fødsel. For kvindernes vedkommende blev mandens navn tilføjet.

Ved konfirmerede anføres navn og faderens navn samt fødselsdato, hvis han ikke er født i sognet.
Ved ægteviede anføres brudgommens navn, bopæl og alder, og det samme for bruden samt forlovernes navne og vielsesdagen. Desuden skulle begge efter 1806 fremlægge koppevaccinationsattest, hvis de ikke tydeligt havde haft naturlige kopper.

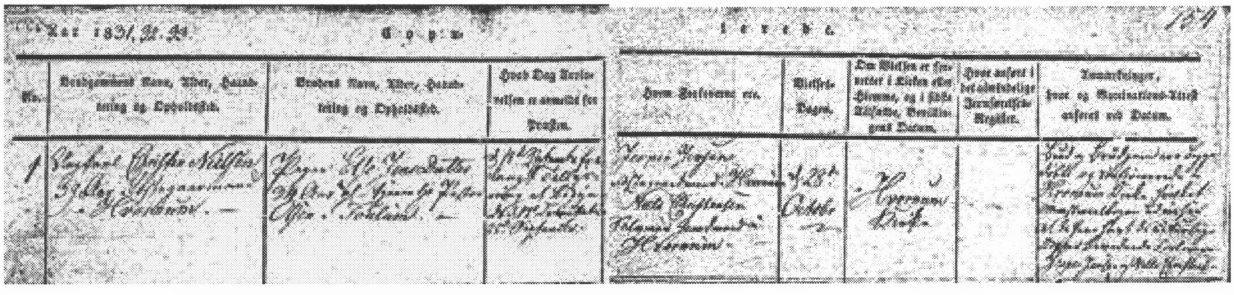

Et eksempel på hvordan en vielse er indført i kirkebogen, som hedder COPULEREDE (=gifte)

Til- og afgangslisterne var beregnet for tyende (tjenestefolk) og de dårligst stillede, man ser så at sige aldrig en gårdejer i disse lister. Når man ankom til sognet, skulle man melde sig hos præsten, som så indførte navn, alder og det sogn, man kom fra. Når man rejste fra sognet, skulle man igen en tur til præsten og fortælle, hvor man rejste hen. Ved hjælp af de lister kan man følge de unge, men det er ikke alle præster, der har ført dem.

Det var ligeledes blevet bestemt, at der nu skulle føres to kirkebøger i hvert sogn, præsten skulle føre den ene og degnen den anden.. Det var også bestemt, at man 2-3 gange om året skulle konferere det indførte, og det var også bestemt, at de to bøger aldrig måtte overnatte under samme tag.
Alle disse kirkebøger er nu mikrofotograferede, og de findes for hele landet på alle landsarkiverne.

I 1891 fik vi igen nye kirkebøger, men der er nu ikke den store forskel fra de tidligere.
Ligeledes fik vi en arkivlov i 1891, efter hvilken alle arkivalier skulle afleveres til det landsarkiv, som området hørte under.
Alle kirkebøger er offentlig tilgængelige, når de har været udskrevet i 50 år. Drejer det sig om dødsfald, er det dog kun 10 år.

"Annonce"

Har du en computer, og har du ind imellem lidt tid i overskud – så mangler vi en eller flere personer, som kunne tænke sig at afskrive nogle af vore interviews, som lige nu kun findes i papirform – og i en stand der gør, at de snart er ulæselige?
Du kan sidde hjemme hos dig selv – blot du vil aflevere det på en diskette til os. Det er spændende arbejde, hvis du interesserer dig lidt for livet her på egnen i gamle dage. Det er utrolig interessante beretninger!

Tidspunkt: Hurtigst muligt

Løn: Glæden ved at gøre en frivillig indsats, som vil komme mange til gode i fremtiden.

Henvendelse til arkivleder Ragna Kolind tlf. 98 546704

Hejring Skole

Af Ragna Kolind

Rigtig mange landsbyskoler har måttet "lade livet" igennem det sidste halvhundrede år, og én af disse skoler er Hejring skole. I 1960 var det slut for den lille to-klassede skole på nuværende adresse Skivevej 57 i Hejring, og alle børn fra Fristrup og Hejring har siden gået på Brattingsborgskolen i Klejtrup.

Hejring skole som de fleste nulevende kan huske den

Hejring Skole var en rigtig "land-skole". Den blev iflg. Aage Thy's efterladte beretninger bygget før 1836. Dengang bestod Hejring og Fristrup kun af 10 til 15 gårde, så antallet af elever har ikke været stort. Eleverne blev undervist af læreren fra Klejtrup 3 dage om ugen. Skolen i Klejtrup var også en lille skole, som iflg. Villy Jensens oplysninger skulle have ligget ovre på den nuværende parkeringsplads ved Brugsen – foran kirkediget.

Men i 1857 blev der bygget ny skole i Klejtrup – nok fordi antallet af børn var steget – og det kom til at gå ud over Hejring Skole, hvor børnene nu blev henvist til Klejtrup Skole, og skolen i Hejring måtte lukke.

Udviklingen begyndte at gå stærk med hensyn til stigning i antallet af beboere i Klejtrup Sogn, og måske er skolen i Klejtrup igen blevet for lille, for i 1881 "genopstod" Hejring Skole, og børnene fra Fristrup og Hejring kunne igen få undervisning i nærområdet. Der blev opført en ny skole, som allerede i 1901 blev for lille og derfor blev udvidet.

Mange af Lokalhistorisk Forenings medlemmer har haft sin skolegang på den lille skole i Hejring,

Lærer Valdemar Hansen

og i anledningen af det 125 års jubilæum, som den genopståede skole kunne have haft i år, hvis den ikke var blevet nedlagt i 1960, bringer vi her uddrag af et interview med tidligere Hejring-lærer Valdemar Hansens datter Sanne.

Valdemar Hansen var lærer på Hejring Skole fra 1893 til sin død i 1930, og efter hvad jeg kan forstå, var han en meget afholdt lærer, som tog vare på "høj og lav".

Interviewet er lavet i 1984 af tidligere formand for Lokalhistorisk Forening Villy Jensen, og det er et meget interessant interview, hvor Sanne Hansen fortæller om sin far, om skolen og om egnens beboere. Jeg vil kun gengive interviewet i brudstykker, men det findes i sin helhed på Lokalhistorisk Arkiv, hvis nogen skulle have interesse i at læse hele snakken mellem Sanne og Villy.

"Gammel fin kultur slår én i møde, når man træder over tærsklen til Anne Johanne Hansens hjem i Århus. Smukke møbler hvoraf bl.a. et fint gammelt mahognibogskab, som har den lokalhistoriske kolorit, at beboerne i Hejring-Fristrup gav det i bryllupsgave til lærerparret Hansen først i 1900-taller. En smuk stol ved klaveret var den første julegave, børnene i skoledistriktet glædede deres lærer med.

- Ude på din dør står der A. J. Hansen. Jeg ved, det betyder Anna Johanne, men man kalder dig SANNE? Ja, det var et navn min søster gav mig som barn. Det er jeg altid kaldt siden.
- Vi må nok hellere starte med at tale lidt familieforhold. Jeg ved, at du er datter af for længst afdøde lærer Valdemar Hansen i Hejring. Jeg ved også, at din far døde i 1930. Hvordan kom han til Hejring?
- Fra var købmandssøn fra Hørsholm. Han søgte embedet derude, da han blev lærer i 1893. Det var hans første og blev jo også hans eneste embede. Han fik det den 1. juli 1893. Han var dimitteret fra Jonstrup Seminarium.
- Ja, det var vist et af de få seminarier på den tid. Var han gift, da han kom?
- Nej, han var ungkarl i 8 år derude. Han blev født den 13. oktober 1866, hans rangle hænger derhenne på væggen (et meget sjældent og smukt sølvstykke).
- Hvorledes klarede han at være ugift lærer? Det var vel næsten lige så nødvendig for en lærer at have en kone, som for en uddeler eller mejeribestyrer på landet?
- Da far kom med toget til Hobro, holdt Knud Sørensen (Red.: *ejer af Alshøjgaard, Horshøjvej 2.*) der for at hente ham. "A hedder Knud og min kone hedder Karen", var velkomsten. "Det hedder min far og mor også", svarede min far. Far spiste på gården hos Karen og Knud. Det var hans hjem, indtil han selv fik sig etableret, da mor og han blev gift i 1901.
- Hvordan kom din mor på de kanter?
- Mor kom som ung pige hos sin søster og svoger i Klejtrup lægebolig. Far kom sammen med læ-

ge Langes, og så blev mor og han jo også kendt og blev gift den 1. august 1901.

- Ja, vi må nok lige have med, at lægen var den næsten legendariske H. Hegelund-Lange, som vi nok senere kommer til at tale lidt om.

Sanne Hansen foran det omtalte bogskab

- Min onkel var i Klejtrup, da min far kom. Han havde tidligere haft sin lægegerning i Ålestrup. Han blev den første læge i Klejtrup.
- Din far fik et langt virke i Hejring. Tror du, det var hans mening, da han kom, at det skulle vare ved?
- Han fik et virke på 37 år. Ja, han havde ikke haft tanke om at rejse derfra. Han kunne ikke rejse derfra. Han elskede egnen, befolkningen og det hele. Han forstod dem, og de forstod ham.
- Var han degn – jeg mener kirkesanger?
- Ja, han var kirkesanger i Klejtrup. Den lærer, der var der, da far kom, kunne ikke synge, så far fik det job også.
- Det var nok ikke et fedt job at være lærer på de tider?
- Nej, så vidt jeg husker, fik far og mor 575 kroner om året, og så gav det vist 75 øre for kirkesangen pr. gang.
- Hvem var lærerfamiliens omgangskreds? Det var sagens natur vel først og fremmest folk i Hejring, men var det kun lige de nærmest boende?
- Nej, vi havde mange bekendte. Der var Lottrups *(Red.: Skivevej 38)*, Chr. Sørensens *(Red.: Horshøjvej 2)* og øvrige naboer, men derudover havde far forbindelse med alle gamle skoleelever, hvis der var et eller andet, der skulle skrives, så kom de og talte med Hansen. Far forstod alle mennesker, og det gjorde mor i øvrigt også.
- Hejring var og er et lille samfund. Hvem var dine legekammerater?
- Det var mine skolekammerater. Det var Niels Provst, Palsgaard Bach, Chr. Jacobsen, Kristiane (Volle Karetmagers) og en Kristiane mere fra Fristrup.
- Nu plejer jeg at være lidt drilsk, når jeg laver sådan en optagelse, så jeg kan vel lige så godt komme med min provokation nu: Læreren – det var vel sådan en fin mand? Man sagde vel De til ham.
- Ja, det gjorde man. Det gjorde man på de tider.
- Kunne læreren godt være lige så meget på hat med husmændene? Nu er det gårdmænd, du har nævnt som omgangskredsen. Vi skal vel være helt ærlige, når vi skriver historie?
- De mennesker, der havde gået i skole til far, fortsatte han naturligvis med at sige du til, og de sagde DE og DEGNEN – sådan var tiden. Vi børn skulle også sige DE til ældre mennesker undtagen til Chr. Sørensen – det var bare Chresten. De havde en karl, der hed Chresten Døstrup, men Chr. Sørensen – det var "vores Chresten". Ham sagde vi DU til.
- Det var nok fordi, I var lærerens børn, at I skulle sige DE. Jeres kammerater sagde vel ikke DE til ældre mennesker?
- Nej, det er vist rigtigt. Det var vi opdraget til.
- Du nævnte før vi lukkede op, at I selv måtte finde ud af, om I ville sige A eller JEG. Det var altså ikke dikteret?
- Nej, det måtte vi selv om, men vi skulle være konsekvente – ikke noget halvt. Vi sagde JEG, min søster og mig, men min fætter og mine kusiner – dr. Langes børn – de sagde A.
- Det kan man forundres over. Jeg har hørt en del om Lange. Han var vel aristokrat?

Hegelund-Lange – læge i Klejtrup

- Jo, det var han vel nok, men han var helt rigtig. Han forstod de små i samfundet. Han havde vel i nogen grad sit væsen imod sig, men han var inderlig rar. Han var ikke nogen stærk mand. Vi børn holdt meget af vor onkel.
- Når jeg nu siger, at han var en noget aristokratisk herre, er det fordi, jeg har hørt en del om ham og da også har søgt at få viden om ham. De har bl.a. fortalt mig, at de to svogre – din far og Lange – de var ikke på DU med hinanden.
- Nej, de sagde DE og Hansen og Lange eller DOKTOREN.
- Ja, det ved jeg fra Herdis Holm. Hendes far tiltalte også Lange i tredje person. Det er måske ikke så mærkeligt, det har vel holdt sig op mod vor tid, at man viste en særlig respekt for "de studerede". De var hævet lidt op over "folket".

- Så vil jeg godt lige fortælle om skolen som samlingssted. Skolen på landet var jo et samlingssted. Der blev sommetider holdt møder om aftenen. Der var langt til Hejring hede. Distriktet var stort. Med hensyn til dit tidligere spørgsmål om min far havde haft i tankerne at forlade Hejring, kan jeg huske, at min moster, fru Lange, var oppe hos os – det var få måneder før far døde. "Kunne du ikke tænke dig, Valdemar at flytte til Århus til os", spurgte hun. "Nej", sagde min far, "det kan jeg ikke tænke mig. Jeg har sådan nogle søde og dygtige skolebørn, og jeg holder så meget af befolkningen"" Det var kort tid før han døde.
- Døde han pludselig?
- Ja, det gjorde han. Far og mor havde besøg af lærer Foghs. Da de var taget hjem, gik mor og far i seng. Kl. 23.30 ringede de til lægen. Det var hjertekrampe. Det var en lørdag nat, og så døde far mandag morgen. Det var den 3. marts 1930. Så flyttede vi til Århus. Her havde min mor sin bror lærer Pihlkjær og min moster var enke (fru Lange).
- Var I børn flyttet hjemmefra, da din far døde?
- Vi skiftedes til at være hjemme. Vi skulle jo ud at se os om. Min søster var først på husholdningsskole en sommer, og senere var jeg på Silkeborg Husholdningsskole.
- Det gælder vist også i dag, at man helst ikke må spørge efter en dames alder, men du har vist ladet sive ud, at din søster er fra 1903 og du fra 1905.
- Ja, og min søster døde i 1966.
- Hvad har I beskæftiget jer med livet igennem?
- Det huslige og så var det meningen, når vi kom her til Århus, at vi måske skulle have en boglig uddannelse, men far holdt på, at vi ikke skulle være lærer. Det bliver vanskeligt med tiden at være lærer, spåede han.
- Det kunne han se. Det var vel egentlig mærkeligt, at han kunne se det. Det miljø han virkede i gav vel ingen problemer.
- Nej, han havde ikke spor besvær.
- Du har vist mig et maleri, som du har af den helt gamle Hejring skole, som den så ud, da din far kom før århundredskiftet *(Red.: Dette maleri hænger nu i Lokalhistorisk arkiv i Klejtrup – en gave fra Sanne Hansen)* Du har selv gået i skole der. Det fører mig til at spørge, hvordan var det

at have sin far som lærer?

- Jeg følte ikke, at det gav mig noget besvær. Det var ikke min far, men min lærer. Havde jeg været for meget ude og ikke helt havde fået læst lektier så godt, som jeg burde, var det sikkert, at jeg blev hørt den næste dag.
- Du følte ikke, at der kunne være nogen jalousi i retning af "Nå ja! Det er jo også Degnens datter"?
- Bestemt nej, vi var ikke ophøjet på nogen måde. Vi var skolebørn og intet andet. Jeg vil gerne nævne et eksempel, som vel beviser, at det ikke altid var en fordel at være lærerens pige, her vel det modsatte. Der var en pige i klassen, der havde utøj. Det var man jo ikke blandt eleverne så glade for. Jeg skulle sidde ved siden af hende, for at de andre ikke skulle se ned på hende.
- Her kan man nok sige, at det var et minus at være lærerens datter?
- Jeg synes, at far gjorde det rigtige. Jeg synes, at det sagde noget væsentligt om far. Sådan var han helt igennem. Var der nogle, der var syge, så fik de også besøg af far og mor.
- Nu har jeg jo gået i en skole, hvor der dog var to lærere, og det er målt med vor tids alen ikke ret meget. I havde kun én lærer, hvordan klarede man en skolegang?
- Vi gik jo kun i skole hver anden dag.
- Det gjorde vi også i Klejtrup.
- Om sommeren begyndte vi kl. 7 – om vinteren vel først kl. 9. Der var langt fra Hejring hede til skolen, men de derude fra kom gerne først. Var det rigtig slemt vejr, og der ikke kom ret mange i skole, så fik de lov til at sætte træskoene ind til kakkelovnen, og så kom mor med kaffe til deres mad. Vi var somme tider kun 4 – 5 elever en sådan dag.
- Når nu skolegangen var 7-årig, må det betyde, at der den ene dag var 4 årgange samlet i én klasse. I dag vil man nok sige, det kan ikke lade sige gøre at køre undervisning på den måde. Jeg har ofte tænkt på – det lyder helt tosset, at man på den måde fik det samme stof repeteret.
- Jeg tror, at det var slemt for læreren.
- Man kan vel godt vove den påstand, at de bedst rustede elever ikke fik megen udfordring under de vilkår?
- Det er vel rigtigt. Der manglede i øvrigt kun enkelte elever i, at der kunne oprettes et lærerindeembede ved skolen, men vi fik da lært både at læse, skrive og regne.
- Hvor mange elever mener du, der var i skolen?
- Det varierede, men mon ikke omkring 30.
- Jeg troede, der var flere, man havde flere børn i familierne den gang, og der var også tjenestebørn på gårdene.
- Dem tog far sig meget af. De skulle op og i heden med kreaturerne om morgenen, inden de skulle i skole. Ja, det skete vel, at de faldt i søvn, men far var meget forstående og menneskelig, men hans ord var lov.
- Var din far streng, var det "kæft, trit og retning"?
- Nej, man han var bestemt. Sådan og sådan skulle det være.
- Var han ens i rollen som far og som skolemand?
- For så vidt Ja. Fars ord var lov – også i hjemmet, men vi har aldrig fået klø. Jeg havde et dejligt barndomshjem. Det er det, jeg lever på i dag.

Og sådan fortsætter interviewet af Sanne Hansen, hvor hun kommer med mange flere detaljer om Hejring Skole, om beboerne i Hejring, Fristrup og Klejtrup, og om sin families glæde ved Hejring Skole – ja, hele området.

Lærer Hansen var altså lærer på Hejring Skole fra 1893 til sin død i 1930. Herefter var der så vidt vides vikar, indtil lærer Kristen Eriksen blev ansat i embedet i Hejring.

Den næste lærer var Kristen Eriksen

Lærer Eriksen var født i Skærup ved Børkop i Sønderjylland. Fra bogen om Hejring skole, som vi i Lokalhistorisk Arkiv har lavet, bringes her uddrag:

Kristen Eriksen tjente efter almindelig skolegang en kort tid på landet, inden han begyndte at læse. Værnepligten aftjente han i Tønder og Fredericia, og militærkarrieren fulgte ham mange år frem.
Han blev læreruddannet ved Tønder Seminarium, og i 1930/31 kom han til Hejring skole som enelærer, hvor han lærte fra sig indtil 1960, hvor skolen i Hejring blev nedlagt.
Herefter blev han lærer i Brøndum skole i ca. 4 år, hvorefter denne skole så også blev nedlagt. Eriksen kom derpå til Hørby Gml. Skole, hvorfra han lod sig pensionere i 1970.
I 1931 blev Kristen Eriksen gift med Ingrid, og hun blev en god støtte for sin mand i hans embede i Hejring – og en elsket og afholdt lærerfrue blandt eleverne.

Ingrid og Kristen Eriksen

Lærerparret i Hejring

Af Solveig Rask

"Som lærer var Kristen Eriksen – eller **Degnen** som vi kaldte ham – dygtig, og vi lærte disciplin. Vi var jo alle sammen børn af bønder, så vi måtte jo også arbejde med i stald og mark ved siden af, at vi skulle lave lektier. Så det var nok ikke altid, vi fik læst nok. Men vi klarede os da godt nok.
Det var en 2-klasses skolegang. De tre yngste årgange gik i skole mandag – onsdag og fredag, og de 4 ældste årgange gik så tirsdag – torsdag og lørdag. Fagene bestod af dansk, regning, religion, geografi, Danmarkshistorie, naturhistorie og sang, hvor lærer Eriksen spillede violin til. Vi begyndte altid dagen med en morgensang, og når vi havde fødselsdag, måtte vi selv bestemme, om vi ville have sangtime eller der skulle læses en historie for os.

Lærer Eriksen, der ved siden af sin lærergerning, var en dygtig militærmand, kunne godt være lidt skrap, men vi børn kunne vel også godt lave nogle unoder, der skulle rettes på.
Fru Eriksen, der var medhjælpende lærerfrue, var altid tilstede og hjalp os, hvis vi faldt og slog os eller kom galt af sted på en eller anden måde.

Om sommeren havde vi også lidt gymnastik eller gik ned til Klejtrup Sø for at bade. Udflugter kom vi også på. Den kunne gå til "Den store sten" i Lindum skov, hvor vi så fik is, eller til Jættestuerne i Snæbum. Men vi kom også til Aalborg, Århus og København i de tre ældste årgange.
Jeg husker da vi var i Aalborg, hvor vi også var ude på Flyvestationen. Her kunne vi købe en rundflyvning over Aalborg for 5 kr., men vi kunne også vinde en tur. Og det gjorde jeg. Nogle af os havde åbenbart forældre med – min mor var i hvert fald med. Der var en dreng, som ikke havde penge nok med til en flyvetur, så mor bad mig om at give ham min vundne billet, og så gav hun mig 5 kr. til en tur. Det var en oplevelse at komme op at flyve.

Vores lærerpar var ikke bare skolefolk. Lærer Eriksen var en ivrig jæger. Så når jagten gik ind, og en af os skulle sidde efter, kunne det ske, at han glemte os. Da vi var loyale og lydige, blev vi siddende indtil fru Eriksen fandt ud af, at der sad én eller to og "svedte" inde i skolestuen. Så fik hun os sendt hjem.
Fru Eriksen, der var dygtig til at lave mad, tilberedte meget af jagtudbyttet til gode middage i deres hjem, hvilket mange har nydt godt af. I det hele taget var lærer Eriksens meget gæstfrie. Fru Eriksen var meget gavmild, og børn og venner nød godt af hendes syltetøj, småkager og meget andet.

Der hørte jo lidt jord til skolen, men Eriksens lejede også lidt jord (trekanten overfor skolen, hvor der nu står busskur), som lå ved siden af skolen, hvor de dyrkede grøntsager og frugt, og lidt længere væk var der et lille stykke jord, som blev kaldt "FARMEN" (overfor "Granly" på Søvej i Hejring). Her dyrkede fru Eriksen også grøntsager m.m.
De havde også selv kyllinger – masser af kyllinger! Dem opfedede fru Eriksen og solgte som slagtekyllinger.
Parret arbejdede også med biavl, og når de slyngede honning, bagte fru Eriksen vafler, som så blev serveret for skolebørnene i det store middagsfrikvarter – med nyslynget honning til.

Lærer Eriksen var en god bilist, og folkesnakken gik på, at hvis "Degnen" om vinteren ikke kunne køre igennem, så var der ingen, der kunne. Før parret fik bil, var fru Eriksen – der var landmandsdatter – ikke bleg for at låne heste og jumbe hos Ingvard Skals i Hejring, og så kørte hun til staden. I det hele taget var hun ikke bange for at tage fat overalt. Og hun var god til at handle med landmændene.

Eriksens havde 4 drenge, og mens børnene var små og hjemmeboende, havde de ung pige i huset, som også var med i hele "menageriet". Drengene var nemlig ikke bedre end vi andre børn, heller ikke i skoletiden, og de blev behandlet i skolestuen, som vi andre blev det – måske endda sommetider strengere.

Som nævnt var Eriksen en dygtig militærmand, og han endte som Løjtnant af Reserven. Under 2. Verdenskrig var han med som frihedskæmper i **Sandbæk-gruppen** her på egnen, og blev også én af de medlemmer af gruppen,

som blev taget til fange og måtte tilbringe de sidste måneder af krigen i Frøstruplejren i Sønderjylland.
Efter 2. Verdenskrig blev han kompagnichef ved Hjemmeværnet i Hobro. I skoleferierne tjente han en ekstra skilling ved at gøre tjeneste i militæret.

Til lærergerningen på den tid hørte også kirkesangerjobbet ved Klejtrup Kirke, som dog blev delt mellem læreren i Klejtrup Skole og Hejring Skole. Og som kirkesanger var man også næsten tvangsindlagt til at synge for ved de forskellige fester, som blev afholdt i Hejring og Fristrup, hvor lærerparret jo altid var budt med.

Lærer Eriksens havde en del at se til ved siden af gerningen på Hejring Skole. De købte i 1950 et sommerhus på Katbjerg Odde og senere et nedlagt landbrug i Ulbjerg – ude på heden, hvor de avlede juletræer m.m. Desuden havde de en lille skov i Eriksens fødesogn Skærup, som de også måtte ned at kigge til en gang imellem. Alt dette afviklede de dog, da de forlod Hejring skole i 1960 – undtagen skoven i Skærup.
De flyttede så til Brøndum skole, hvor de var, indtil den blev nedlagt. Så gik turen til Hørby gamle Skole. Men de havde stadig megen energi, så de købte en stor grund i Brøndum – nede ved bækken – på adressen Hedeagervej 1. Huset blev bygget og haven anlagt med blomster, buske, grøntsager, frugttræer og ved bækken blev der opdæmmet, så der blev en lille sø. Lærer Eriksen tog sin pension som 66 år gammel for at nyde sit nye hus og have – ja, man kunne vel kalde den en park.

Kristen Eriksen døde i 1977 på Hobro Sygehus (begravet på Klejtrup kirkegård), og senere flyttede fru Eriksen til Klejtrup på Skårupvej. Hun fik mange venner i Klejtrup, og hun var der altid med en hjælpende hånd, når nogen var syge eller kede af det. Som selskab havde fru Eriksen sin elskede kat, som var hendes store kærlighed.

Fru Eriksen måtte til sidst på hvilehjemmet Søbakken i Klejtrup, da det begyndte at knibe med at klare sig, og her levede hun sine sidste år - hun døde i 1993, hvor et langt og virksom liv sluttede."

Hvordan var skolegangen, når man var "Degnens søn"?

Af Jens Vestervig Eriksen, Kalundborg

Jeg er blevet bedt om at skrive lidt om, hvordan det er at gå i skole, når ens far er lærer. Så jeg vil her prøve at grave nogle ting frem.

Jeg mindes ikke min første skoledag som noget specielt, for jeg kendte jo på forhånd alle klasserne. Dengang var der jo flere årgange sammen. 1., 2. og 3. kl. og så de store – 4., 5., 6. og 7. kl.

Skolestuen, og hvad der ellers var, kendte jeg jo også, og så vidt jeg husker, var jeg nogle gange i klassen hos de store. De har sikkert syntes, det var sjovt at have sådan en lille én med i klassen, og da jeg er en lidt stille type, har jeg sikkert ikke forstyrret nogen. De store piger legede ofte med mig i frikvarterne. Jeg mindes svagt, min arm gik af led, fordi de svingede rundt med mig.

Fra vores lejlighed kunne man gå til skolestuen uden at komme udenfor. Jeg tror nok, jeg misundte de andre lidt, når de spiste deres madpakker. Det var jo mere spændende en bare at gå ind til far og mor og spise. Det store frikvarter var jo rigtig godt. Vi havde både legepladsen og skoven, hvor vi legede røvere og soldater. Det var jo meget flot, at Christen Sørensen tillod det.
Efter skoletid gik jeg ofte op i skolestuen og skrev og tegnede. Mest biler.

Jeg havde nogle pligter – ud over lektier. Men nok ikke særlig mange, hvilket jeg blev klar over, når jeg af og til var med kammerater hjemme. Når klokken var omkring fire, skulle de hjælpe med både det ene og det andet, hvilket jeg fandt lidt mærkeligt, når de havde en legekammerat med hjemme. Efter min mening skal der være plads til leg. Barndommen er så kort.

Om vinteren kunne jeg komme tørskoet til skole, og hvis der var meget sne, kom der jo kun 3 – 4 elever. Det var som regel dem, der boede længst væk. Så kom de ind til min mor og fik kakao og et par stykker brød. Så blev de sendt hjem.

Hvis der var nogle elever, der blev drillet eller var faldet og trængte til trøst, så var det min mor, der tog sig af det. Det var min far ikke god til. Jeg har aldrig mærket nogen forskelsbehandling fra min fars side, men bagsiden ved at have sin far som lærer var, at jeg måtte høre kritik, og noget af det har sikkert været berettiget, men det var ikke særlig rart at høre på. Efter 6. kl. startede jeg i Hobro i 2. mellem. Det var en drøj tid. Ca. 50 timer om ugen og cykelturen oveni. Så var min skoletid slut i Hejring.

Hejring Skole set med en "tilflytters" øjne

Erindringer fra en skolepige, som kom til Hejring for 60 år siden og skulle starte i en ny skole

Af Bodil Kriegbaum (Fomsgaard)

Hejring skole – lærer Eriksen og fru Eriksen – er for mig minder fra skoletiden 1946 – 1951.
Skolens bygninger står der stadig, og når jeg kører forbi, mindes jeg dengang jeg som 9-årig mødte i min nye skole, mødte læreren – eller "degnen" som han blev kaldt - og alle de nye kammerater.

Jeg kom fra en lille forskole på Aarhus-egnen, hvor vi var få elever og havde en god og kærlig lærerinde. Jeg må indrømme, det var en voldsom oplevelse for mig at være alene mellem så mange nye, jeg kendte jo ikke en eneste af dem.
Efter jeg var set lidt an tog drillerierne fat. Jeg havde en anden dialekt og blev beskyldt for at være "fin" – sikkert fordi jeg ikke sagde "a". Det måtte jeg lære i en fart. Det lykkedes vist også, for mit sprog blev på kort tid en mærkelig blanding. Det lykkedes dog med tiden at blive accepteret og komme med i fællesskabet.

I skolestuen – vi havde kun den ene – var der 3 rækker skoleborde med fast bænk (pigerne sad nærmest vinduerne), tavle og kateder + en reol med bøger og nogle udstoppede dyr og fugle. Over tavlen var der Danmarks-, Europa- og Verdenskort, som blev rullet ned, når vi havde geografi. I skolestuen var der også en kakkelovn og tørvekasse. Drengene skulle bære brændsel ind om vinteren.

Hejring skole på udflugt til København sommeren 1949. Fra venstre: Fru Eriksen, Solveig Rask, Ingrid Bach (foran), Ninna Christensen (bagved), Inger Nørskov (foran), Bodil Fomsgaard (foran), Ninna (Teglbrænder) Nielsen (bagved), Svend Axelsen (foran), Vagner Carlsen (bagved), Erik Christensen (foran), Anton Haugaard (bagved), Niels Henning Smed (foran), Knud Erik Jønsson (bagved), Bent Simonsen (foran), Egon Axelsen (bagved), Kresten Bagger (foran), Vagn Pedersen (bagved), Carsten Vincent Andersen (bagved), Svend Aage Nielsen (foran), Erik Eriksen (bagved), Osvald Kristiansen(Lem – foran), Villiam Christensen (bagved), lærer Eriksen.

Når skoledagen startede og "degnen" kom ind i klassen, rejste vi os alle op. Der blev sagt godmorgen, og startede med at synge en salme – bede fadervor – synge en salme mere. Vi havde hver dag bibelhistorie i første time, salmevers blev vi også hørt i.

Et lille frikvarter inden vi havde 2 timer med regning, især hovedregning var ikke sjovt. En skræk var det at komme op til tavlen og vise sin uvidenhed. Og den lille og store tabel skulle også læres udenad.
Dansk og Danmarkshistorie – geografi og naturlære var også på skemaet, men ingen fremmedsprog.

I store klasse var vi jo 4 årgange, som modtog samme undervisning. Det har ikke været en let sag at være lærer med så stor aldersforskel på eleverne, men vi hang jo i alt efter vore evner. "Degnen"

kunne godt blive gal, når vi havde "glemt" at læse på lektierne. Vi var nok lidt bange for ham. Vi kom jo stort set alle fra landet, og mange måtte hjælpe til derhjemme – både med malkning og markarbejde. Ferien om efteråret blev altid lagt efter, hvornår der skulle samles kartofler op, og ikke som nu i en fastlagt uge.

I frikvarterene spillede vi rundbold på legepladsen, som var en blanding af grus og græs. Rigtig godt var det, når vi piger på skift – 2 ad gangen – fik lov at køre barnevognen med Eriksens yngste søn Gunnar.

Om sommeren, når vejret var til det, cyklede vi nogle gange ad markvejen ned til Klejtrup Sø for at bade – drengene eet sted – pigerne et andet. Drengene fik vist lidt svømmeundervisning af degnen – pigerne måtte klare sig selv.
Anderledes timer havde vi, når "degnen" skulle på jagt midt i skoletiden. Så kom fru Eriksen for at holde sangtime med os. Det var dejlige timer.

Jeg husker også en vinter med meget sne. Vi var endelig nået til skolen på gåben. Der var kun mødt 5 – 6 stykker. Så vi kom ind i privaten til fru Eriksen, hvor vi fik varm kakao og Eriksen læste en historie for os, inden vi blev sendt hjem.

Enkelte håndarbejdstimer havde vi piger – en ældre dame – Ingeborg – kom cyklende for at lære os at sy og strikke. Disse timer foregik i frokoststuen, mens drengene havde gymnastik udenfor – eller måske havde fået fri!! *(Red: Ingeborg Kristoffersen – boede på Søvej 23 – senere i Fristrup. Her kan man tydeligt se, hvordan man opfatter alder, når man er barn. Ingeborg var såmænd KUN midt i halvtredserne på dette tidspunkt)*
Nogle gange sad der en eller to drenge i skolestuen, de "sad efter" fordi de måske havde glemt at læse på lektierne eller havde opført sig mindre pænt!

Det er oplevelser som stadig huskes, og skønt undervisningen måske ikke var helt optimal, lærte vi mange grundlæggende ting, som der kunne bygges videre på.

Venskaber blev knyttet – og her 60 år efter mødes mange af os stadig til vore skolefester.

Luftfoto af Hejring skole

Det stod der i avisen ....

For 175 år siden:

Avisudklip den 30. nov. 1831:

Eieren til 5 Ænder, som i nogen Tid har opholdt sig i min Gaard, bedes inden 8 Dage at melde sig, da i manglende Fald deres Værdi vil blive afgivet til Fattigvæsenet.
F. v. Bülow

For 150 år siden:

Hobro Avis d. 8. nov. 1856:
Efter Begjæring af Strømpehandler P. Sivertsen bliver Mandagen den 17de November, førstk. Formiddag kl. 10 hos Peder Pedersen i Klejtrup afholdt offentlig Auction over casserede militaire Klædningsstykker, bestaaende af Kapper, Frakker, Beenklæder, Trøier, Kitler, Kasketter og Støvler, samt over Geværer, Grimer, Seletøier, Dækkener og Pistoler m.m.M.
Lysthavende indbydes.

Rinds Gislums Herreders Contoir i Hobro, d. 29de Okt. 1856
C. C. Holm, const.

For 100 år siden

Hobro Dagblad d. 14. april 1906:

Uheldig søndagsjæger

En søndagsjæger i Klejtrup var forleden på geddejagt, og under denne kom han for skade at såre flere af sine medmennesker – heldigvis ufarligt. En snedkersvend fik ét og en murer to skud hagl i benene. En cyklist fik en luftring punkteret, og da han om aftenen trak sine støvler af, opdagede han, at et par hagl havde forvildet sig ind i disse. Over for slige "nimrødder" var det ganske praktisk at lade sig forsikre mod "haglskade".

Hobro Dagblad d. 24. august 1906:

Klejtrup Kro solgt

Bankdirektør Lehrmann har i dag solgt Klejtrup Kro til et interessentskab af mænd på egnen. Det er hensigten, at kroen fremtidig skal drives som afholdsrestauration. Købesummen er ubekendt.

For 95 år siden:

Hobro Avis d. 19. juni 1911:

Han gik i søvne

En ung handelslærling i Klejtrup gik i fredags nat ud gennem et gavlvindue fra sit værelse på 2. sal. Han faldt ned på jorden, men slap dog med et mindre sår i hovedet.

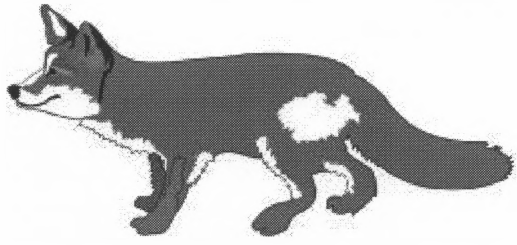

Hobro Avis d. 4. juli 1911:

"Mikkel" slagtede hanen

Da en murer fra Fristrup i morges gik på arbejde, hørte han pludselig en hane gale og tage på vej i nærheden af et hus. Han gik derop, og så da "Mikkel" i færd med at bortføre en hane. Ved at råbe og gøre spektakel lykkedes det mureren at gøre ræven bange, så den slap sit bytte og stak af. Men den stakkels hane var allerede død. Mureren tog den op og hængte den på døren ved huset, hvor beboerne noget efter forbavsede fandt den. De kunne dog nok regne ud, hvad der var passeret, og går nu og venter på ved lejlighed at komme til at hilse på "Mikkel". For de holder nok meget af hønsene, men de vil helst selv slagte dem.

For 90 år siden:

Hobro Dagblad, mandag d. 2. okt. 1916

Viborg Amtsråd behandler igen bilkørselsproblemerne. Her er det især lygteføring og signalmidler, man taler om. Lygterne må ikke blænde, men bør dog kunne lyse 20 meter frem. Signalet skal være en dyb tone og ikke lyde, som når man trækker en gris i halen.

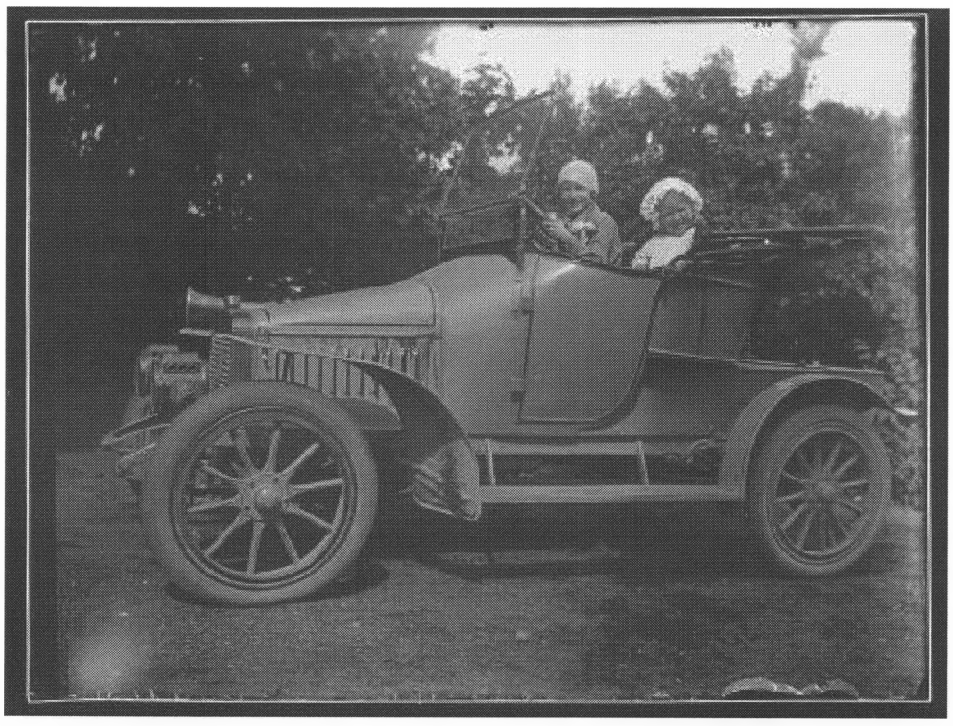

Ja, det var i bilens barndom. Der var mange problemstillinger, der skulle tages stilling til omkring dette nymodens køretøj. Billedet her er Klejtrups første bil - fotograferet af byens største amatørfotograf på den tid – nemlig mejeribestyrer Holm, som vi (hvis han da stadig levede) kan takke for at vi har så mange billeder af Klejtrup By fra starten af 1900-tallet

For 50 år siden:

Viborg Stifts Folkeblad d. 12. oktober 1956:

Bloddonorkorpset i Klejtrup

Der har meldt sig 35 frivillige bloddonorer i Klejtrup, og de 20 har været tilkaldt for at give blod; de øvrige vil blive tilkaldt, efterhånden som blodtyperne bliver bestemt, oplyser barbermester Riis-gaard, Klejtrup, der står som bindeled med blodbanken i Viborg. Man håber på, at mange flere unge raske mennesker vil melde sig til, så Klejtrup kan opnå et godt omdømme ved at støtte en sag, der har så stor almen interesse.
Turen til Viborg Blodbank foregår i bil og er gratis.

Jyllands Posten d. 6. Juli 1981:

Sognepræst Karsten Erbs, Skanderborg – Skanderup – Stilling, Århus Stift, er fra 1. juli ansat som sognepræst (kirkebogsfører og begravelsesmyndighed) i Hersom – Vester Bjerregrav – Klejtrup, Viborg Stift.

Folketællinger

Af Holger Helbo

Ifølge Bibelen befalede kejser Augustus, at alverden skulle skrives i mandtal (år 0). Dette er formentlig den første folketælling, og den har nok været gældende for hele Romerriget, som den gang var kæmpestort.

Der må også fra tid til anden være foretaget en eller anden form for optælling, da vi jo i historien gang på gang kan se, hvor mange indbyggere der har været de forskellige steder.

Den første rigtige folketælling, som vi finder i Danmark, stammer fra 1717, men den gælder kun for et sogn. I Råbjerg præstearkiv findes en optegnelse over samtlige indbyggere i sognet. Det er en liste med navne på de forskellige beboere i hver gård, men langt de fleste er kun opført med navn, men det giver dog et godt billede af familieforholdene.
I 1769 må der også have været en folketælling, da der er bevaret lister fra ganske enkelte sogne.
Den første bevarede folketælling fra hele landet stammer fra 1787, og der er også fra 1801-1834 og

1840. Fra og med tællingen i 1845 skal hver person have påført fødesogn, og det er nærmest uvurderligt for slægtsforskere. Der findes tilgængelige folketællinger fra årene 1787, 1801, 1834, 1840, 1845, 1850, 1855, 1860, 1870, 1880, 1890, 1901, 1916, 1926. Alle findes på mikrokort, og bortset fra 1916 og 1926 står de fremme på alle landsarkiverne, rigsarkivet og erhvervsarkivet.
Fra årene 1787, 1801 og 1845 findes de i renskrevet form på en CD, men flere vil følge efter, spørg hos Dansk Data Arkiv (DDA) på internettet.

En folketælling foregik på den måde, at optælleren, det var normalt degnen, da han var skrivekyndig, gik fra sted til sted i hver enkelt landsby, og det var normalt meget brugt, at han først gik til den største gård, og derefter tog han dem gerne i social rækkefølge. Langt de fleste tællinger er foretaget 1. februar. Optælleren havde nogle fortrykte skemaer, hvorpå han skulle udfylde flere kolonner:
gårdens navn el. nummer, personernes navne, deres alder, ugift el. gift hvilken gang, profession og evt. andre oplysninger såsom døv, blind, vanvittig o.s.v. Børnene blev kaldt sønner og døtre, hvis der stod dreng eller pige, så var det tjenestefolk.
Øverst på listen for hver gård var beboerne opført i følgende orden: husbonden, hans kone, deres sønner, deres døtre, tjenestekarlen, tjenestepigerne, aftægtsfolkene. Senere blev børnene opført blandet efter alder.
Fra og med 1845 skulle påføres fødesogn og på et lidt senere tidspunkt religiøs tilhørsforhold.

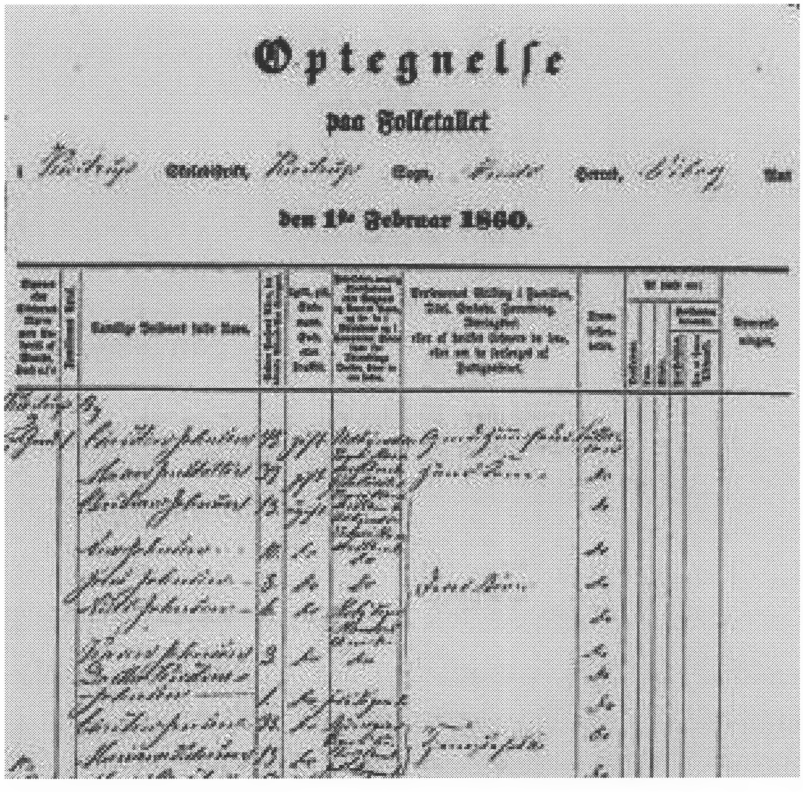
Optegnelse
paa Folketallet
den 1ste Februar 1860.

Når optælleren kom til en gård, var det husbonden, der på samtliges vegne skulle give oplysningerne, og derfor kan der være nogle ukorrekte ind imellem. Hvis manden hed Peder Jensen og boede i Østergård, så blev han normalt kaldt Peder Østergaard, og det bliver så det, der indføres på listen, hvis konen f. eks. var døbt Anne Marie, men i daglig tale kun blev kaldt Marie, så kommer Anne ikke med på listen. I visse sogne undlod man helt enkelt at tage de gamle med. Der er mange ek-

sempler på, at folk på over 70 ikke står i folketællingen, men ifølge kirkebogen kan man se, at de lever endnu 5-10 år mere. Der kan også være et problem med børnenes alder i de ældste folketællinger, de skulle helst ikke være over 12 år, for så skulle der betales skat af dem.

Når optælleren var færdig på en gård, vankede der ofte en lille en, inden han skulle af sted til den næste. Nogle gange er det nok sket lidt for ofte, for på mange lister kan man se, at han bliver ringere og ringere til at skrive, efterhånden som dagen skrider frem.
Der kan være flere grunde til, at fødesognet ikke altid er korrekt opgivet. For det første var det husbonden, der skulle huske det, og det kunne da smutte for ham, men lidt pinligt er det, når han opgiver forkert fødesogn for sin hustru. Man finder også eksempler på, at en person er født i et sogn, men familien rejser hurtigt til et andet sogn, hvor opvæksten så foregår, så føler man jo nok, at man kommer fra det sogn, hvor man har haft hele sin opvækst. Det er nok heller ikke helt utænkeligt, at man med vilje opgiver et forkert fødesogn, hvis man vil lægge fortiden bag sig.

I folketællingen 1926 står der ydermere, hvilket matrikel nr. familien bor på.

Til trods for mangler og fejl er folketællingerne et absolut uvurderligt redskab for slægtsforskere.

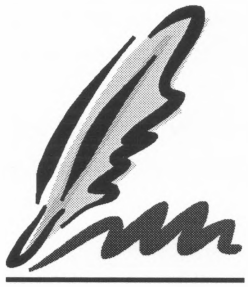

Udpluk af nedskrevne fakta om egnen

Af Birthe Ømark og Ragna Kolind

Området her har haft flere markante personer – fortrinsvis præster og degne – som også har givet sig ud i forfatterskab. Og i deres beskrivelser kan man få et godt indtryk af egnen her omkring Klejtrup Sø – såvel gennem sagn som øjenvidnebeskrivelser.
Blandt de mest markante i nyere tid regnes bl.a. lærer Fløe i Hvornum, pastor Benzon i Hersom, Bjerregrav, Klejtrup sogne og Søren Vasegaard, som var husmandssøn fra Overhærup.
Her vil vi servere nogle udpluk fra de to førstnævntes forfatterskaber.

Lærer Fløe_var lærer i Hvornum i 1800-tallet, og han skrev bl.a. Hvornum-bogen (*som også findes i Lokalhistorisk Arkiv i Klejtrup*). I den fortæller han om alle daværende gårde og ejendomme i Hvornum, matrikelnumre, beboerne osv. Men han giver også en god skildring af de personer, han nævner, og han gengiver sagn og andet folkesnak. Af sidstnævnte kommer her et par eksempler, som måske kan give lyst til at læse bogen:

"I Lillemølle havde man – som andre steder, hvor der var mølleri – for skik at beværte møllegæsterne med mad, drikke og snaps. Chr. Søndergaard siger, at mens gæsterne havde travlt med det, benyttede møllersvenden lejligheden til at "stjæle" af sækkene, hvilket dog kun var udtryk for en

meget rigelig fortoldning. Der var endog snak, at man måtte være tilfreds, hvis man blot fik sækken med hjem. Han mener ikke, at der har været noget kroeri ud over beværtningen af møllegæsterne. Men der var jo også andre lejligheder, hvor brændevinen flød rigeligt. Således havde man undertiden "Stoftønd" (stubtønde), vist oprindelig høstgilde, og ved sådanne lejligheder blev der skænket bravt. Disse fester skal for øvrigt være gået på omgang mellem gårdene.

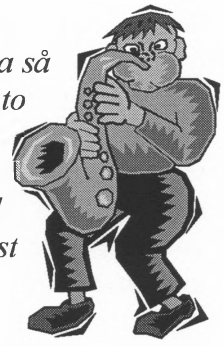

Engang var Lars Værum, der var nabo til møllen, med til et sådant gilde og blev da så medtaget, at han ikke kunne gå hjem. Man tog da og lagde ham på en stige, og to mænd bar ham så hjem. Foran dette optog gik musiker Jens Chr. Christensen og blæste på horn, og da de nåede huset, sluttede den herlige spillemand med en kraftig fanfare, hvorudover Lars' kone Abelone, kom frem og skældte drabeligt ud over det postyr. Mændene væltede imidlertid Lars af stigen, hvorefter de skyndsomst forsvandt."

"Angående møllekroen fortæller lærer Hoppe (Barslev), at det dog er et spørgsmål, om kroeriet i Lillemølle altid har været holdt i så pæne og lovmæssige former, som ovenfor antydet. Omkring 1850 skal det til tider have været uroligt i møllen, hvilket gav anledning til følgende rim:

"Hvis man kan komme igennem Lille Mølle uskjænd,
kan man komme igennem helvede ubrænd."

Lignende skæmterim findes dog andre steder og skal måske ikke tages alt for alvorligt. I den tid, som de nulevende kan huske, har der næppe været noget særligt at udsætte på Lille Mølle eller dens kroeri."

Fløe skriver også om andre "specielle" personer i Hvornum-området:

Når folk havde deres ejendommeligheder, hvad der var mere almindeligt eller udpræget i gamle dage end nu om stunder, kunne de – uden måske ligefrem at fortjene betegnelsen særlinge, være ikke så lidt "løjerlige". Til disse snurrige patroner hørte bl.a. den røde og den sorte smed, som tidligere er omtalt. Især den sidste er der en del historier om, hvoraf en enkelt her skal gengives.

Engang skulle Chr. Fjeldsted hente træ i skoven for den sorte smed. "Havde vi endda nu blot været derovre!", sagde smeden, da de havde fået spændt for. Da de kom derover, sagde han: "havde vi endda haft træet læsset!" Og da dette var sket, sagde han: "havde vi endda nu været hjemme med det!" Det gik da også uden særlige vanskeligheder, og nu skulle de efter endt arbejde, som skik og brug var, have en bid brød og en dram. Der kom en hel flaske brændevin på bordet, og da Fjeldsted så den, sagde han: "havde vi nu endda haft den flaske tømt!" Men nu var smeden blevet optimist og sagde: "det ska do ett klaw dæ for, det skal snår blyw besørret!"

P.E.Benzon var præst i Hersom, Bjerregrav og Klejtrup sogne fra 1884-1890. Han var en af de betydeligste præster, der havde været her i sognet indtil da. Han blev en anset forfatter, var absolut grundtvigsk, og han har i sine "Minder fra Viborgegnen" skildret sin gerning her i sognene. Benzon var bestemt ikke ven af Indre Mission. I sin tid her i sognene lod han sit forfatterskab hvile og gav

hele sin tid til præstegerningen. I sin bog fortæller han meget detaljeret om de personer, som han kom i kontakt med – ikke alt lige flatterende:

Om Jens Therkildsen skriver Benzon:

"Jens Therkildsen hed manden, gårdmand i Ørris nær Hærup Sø; et sorthåret hoved med tyndt fuldskæg omkring skarpe kæber; to mørke og strålende, intelligente øjne havde han. Han hørte til en talrig og anset slægt; hans søskende, mest søstre, var godt gift i gårde helt fra Hejring og ned til Hærup Sø, hvor den yngste broder sad som sognefoged; embedet havde han arvet efter faderen, der højt til års boede hos sønnen, Jens, der havde fædregården. Jens Therkildsen var sognerådsformand, dertil var han selvskreven; for ingen mand målte sig med ham i dygtighed. Det var et kraftigt folkefærd, disse sorte børn af den gamle sognefoged; hedt blod og stridt sind var der i dem, og en krænkelse, selv om den kun var formentlig, havde de svært ved at tilgive; men retsindige var de."

Videre skriver Benzon om lærer Vammen i Klejtrup:

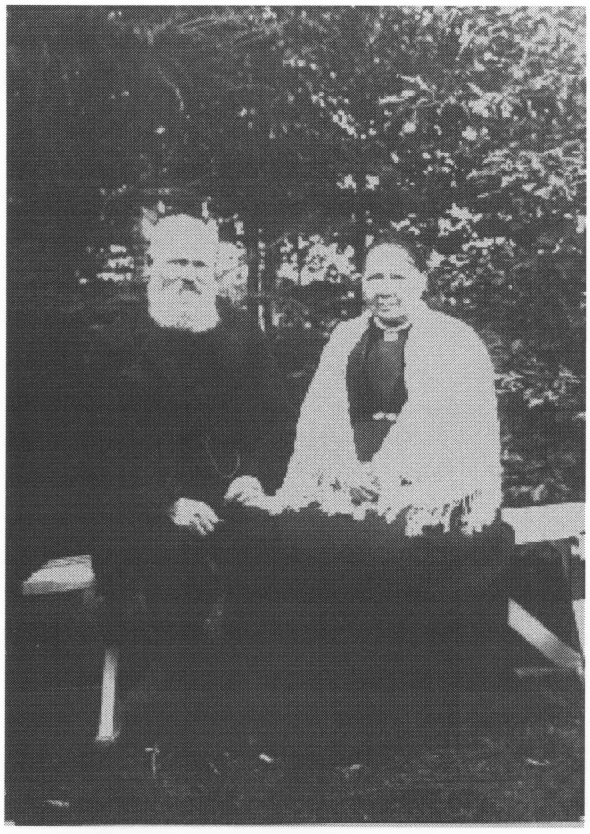

Lærer Vammen og hustru

"Lærer Søren Andersen Vammen ved Klejtrup Skole havde det samme held som sine embedsbrødre i pastoratets andre skoler at være enelærer. Det skåner en lærer for meget bryderi at være alene om sin gerning og ikke skulle samvirke med en anden, hvis arbejdsmåde måske er ganske forskellig fra hans egen. Hvis f.eks. Vammen og Nørgaard (læreren i Bjerregrav) var blevet sat sammen til at virke ved samme skole, ville det aldrig være gået; de var grundforskellige, forstod ikke hinanden og søgte aldrig hinandens omgang. Og dog var de hver på sin vis dygtige lærere. En skolekommission følte sig i grunden tryggest i Vammens skole; man vidste forud, hvad man fik, og at det var solidt arbejde. Han vovede sig aldrig længere ud, end hvor han kunne bunde, men savnede så til gengæld den friskhed, der var over Nørgaards undervisning. Fra dennes skole gik man undertiden med den erkendelse, at i dag gik det rigtig dårligt; manden var ikke i sit es; han følte sig trykket af "Tilsynet", og så slog det sludder for ham. I lærer Vammens skole gik det aldrig dårligt; men han havde også valgt det lettere. Jeg vil ikke sige, at kundskabsmeddelelsen var et og alt hos ham; han påvirkede også børnene i god retning; men det vigtigste for ham var at få børnene til at svare efter en snor. Hvad reglementerne forlangte, indpodede han børnene klart og sikkert, men heller ikke meget ud derover. Den "hale" af dovne og sløve personager, som findes i bunden af alle klasser, og som i mangfoldige landsbyskoler er sørgelig lang, denne hale var i hans klasser forkortet til et mindstemål, hvilket vidner om et alvorligt arbejde fra lærerens side. I øvrigt var han en ægte "Seminarist". Det er, som bekendt, ingen anbefaling, når man sætter dette ellers så hæderlige ord i gåseøjne. Og således må det stå her. Han var i det hele så pudsigt selvtil-

freds og så fuldt nøjet med det mål af kundskab, han engang havde tilegnet sig. Sin seminarieviden bevarede han trofast indtil det sidste komma, for han havde en jernhukommelse; men han følte ingen trang til at udvide den; bøger var ikke noget for ham..."

Benzon har også i sin bog en beskrivelse af området, som han trods alt holdt af i den korte periode, han var her som ung præst:

"Men når vinteren var forbi, og vi kunne ture rundt, hvem kunne så ønske sig et herligere landskab end dette barske midtjydske! Her faldt nu rigtignok Bjerregrav igennem; det havde intet andet smykke end sine brune hedebakker. Man så Hersom med de vidtstrakte kærflader omkring Skals Å, dem jeg allerede har nævnt og tidligere søgt at male i "Husvild"! Og kun en god kilometer øst for præstegården den vidunderlige, stille, gådefulde Hærup Sø, dybt nedsænket mellem sorte, herligt formede lyngbakker. Trods de gårde, som man lige skimter ved søens nordende, føler man sig hundrede mile fjernet fra den befolkede verden. Min eftermand, pastor Fløe, og jeg talte alvorligt om at bygge her på søens høje bred for engang i en rimeligvis fjern fremtid at nyde vort otium sammen på dette afsides sted. Vore koner havde mindre smag for verdensflugt; ingen af dem ville være med, og hvad nytter det så, hvad mændene går og drømmer om? Skade er det, at ingen af jer, som læser dette, får Hærup Sø at se; den ligger alt for afvejs og for godt gemt til, at I kan opdage den.

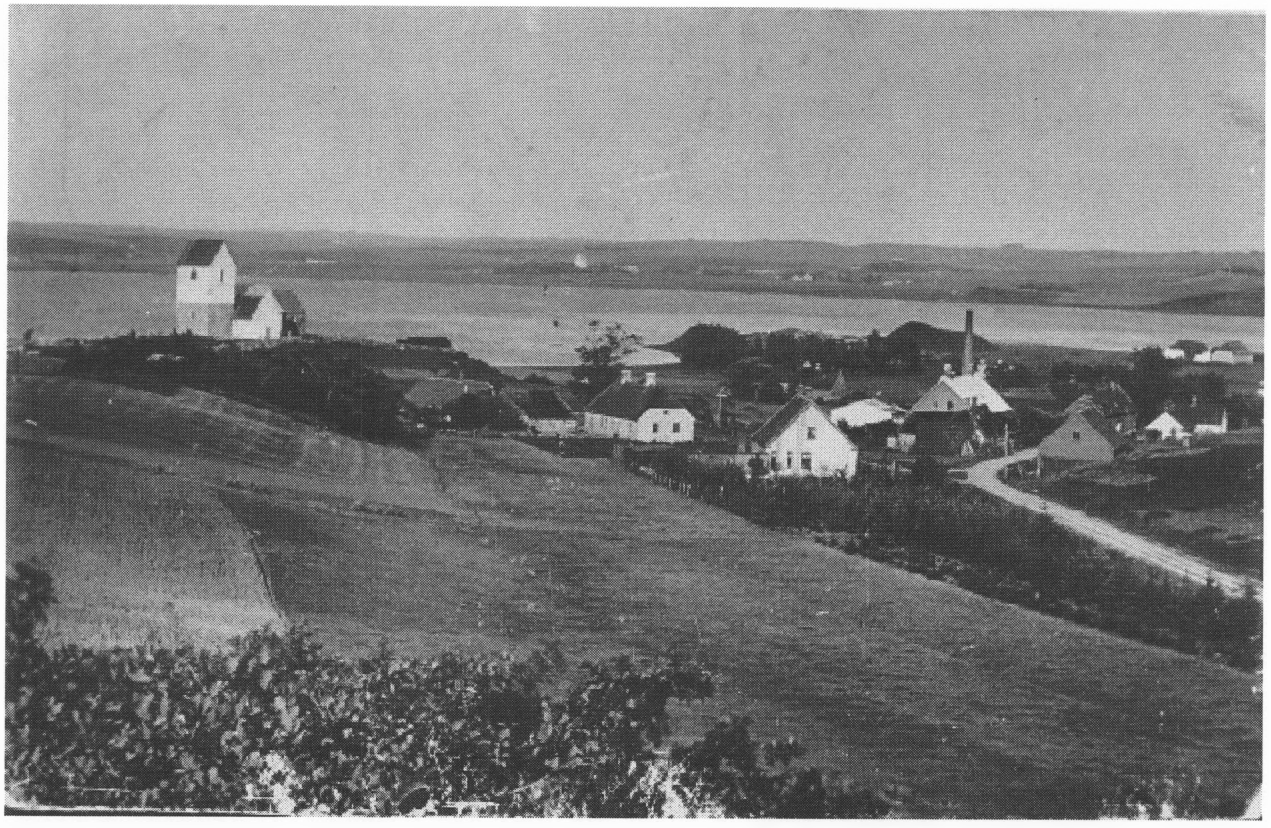

Klejtrup set oppe fra krattet på Viborgvej/Herredsvejen. I forgrunden er lægeboligen og bagved lidt til venstre den gamle skole/senere hvilehjem.

Men egnen havde andre herligheder; det var meget skønt en sommermorgen at køre ned til Klejtrup gennem hulvejen, hvor lyngtæppet lå til højre ind over bakkerne og syntes dobbelt sort, fordi det var spækket med strålende lysegrønne egepurrer, som fra år til år aldrig blev større, skønt de sik-

kert var levninger af gammel egeskov. Heroppe fra så man ud over Klejtrup by med den store, smukke sø mellem lave bredder. På søens modsatte grænse(=Hejring) *lå der en skole og boede gæstfri bønder, som det var godt at besøge, når man havde færdedes de halvanden mil hjemmefra..."*

Sluttelig skal en beskrivelse med om de ofte primitive forhold, som Benzon mødte – og som han undredes over:

"Dengang kunne man endnu støde på de mest primitive forhold i disse fattige egne. Jeg har set en lille grå, men sej kone, om hvem man sagde, at hun ikke var rigtig klog, spændt for ploven sammen med studen, mens manden slentrede bagefter og styrede det ulige spand. At han, hård og knarvorn som han var, fandt denne form for jorddyrkning i sin gode orden, forekom ikke dem, der kendte ham, så besynderligt endda; mere mærkeligt var det, at konen, det usselige trækdyr, virkelig syntes at mene, at anderledes hverken kunne eller skulle det være.
Der kunne også hænde det i vore dage næsten lige så utænkelige, at man tvang sin datter, og at hun lod sig tvinge, til at gifte sig med en mand, som hun hverken ville eje eller have. Ved en sådan naturstridig forening har jeg, rigtignok i god tro, gjort tjeneste ved alteret i Hersom Kirke. Det var to jævnaldrende unge mennesker af familier, som begge både socialt og af moralsk valuta hørte til de bedste. Det var to kønne, unge mennesker, der pyntede hinanden, så man blev i godt lune ved at se på dem og måtte tænke på den lykke, som livet muligvis gemte til dem. På hende var der ikke noget særligt at mærke; ja, bevæget var hun; men det er så mange brude, og det kan en præst rigtig godt lide; at stå overfor en træklods, det indbyder i langt ringere grad til at åbne mund og hjerte. Og netop ved denne lejlighed talte præsten – på grund af det, som fulgte efter, husker han det så tydeligt – særlig glad og løfterigt om kærlighed mellem to unge og om, hvad de bør håbe af livet, om de bliver deres kærlighed tro. Ja, så kom efterspillet, som jeg gerne kunne have været skånet for; thi "hvad øjet ikke ser, og øret ikke hør' det hjertet ikke rør"; men det var den brave lærer Rasmussen, som ikke kunne bare sig for at fortælle mig, at bruden havde en anden kær og afskyede ham, hun havde fået. Jeg håber nu alligevel på, at samlivet har lært hende at sætte pris på den gode mand, som blev hendes."

KONFIRMATION

Af Mona Finderup

Konfirmation er en forholdsvis ny familiehøjtid, hvor de øvrige højtider havde rod i før-kristen bondekultur, var konfirmationen stærkt kirkeligt præget.

Efter reformationen i 1537 blev konfirmationen gjort til en forudsætning for at komme til nadver eller som vi siger: gå til alter, hvor man i dag kan se små børn - ned til 3-4 år - gå til alters. For at få

del i nadveren, skulle man kunne sin katekismus på fingrene, så fra 1736 blev der lov for, at man skulle deltage i konfirmationsforberedelsen hos præsten. Man skulle konfirmeres mellem det 14. og det 19. år, og i ældre kirkebøger kan man se personer opført i konfirmationslisterne for 14 dage senere at finde de samme i bryllupslisten!

Nu bliver der også indført eksamen - eller overhøring - hvor konfirmanderne måtte bevise, at de kunne deres katekismus og alle versene i en hel del salmer. Der kunne ligefrem blive kappestrid præsterne imellem om, hvem der havde den elev, der kunne flest salmer udenad. Der var heller ikke noget med, at konfirmanden på forhånd fik et tip om, hvad han/hun skulle høres i! Denne eksamen var nærmest livsnødvendig, denne eksamen bestemte også, hvilken plads man fik ved stolerækkerne til konfirmationen, den bedste stod nærmest alteret og den dårligste stod nede ved døren, bestod man ikke, måtte man gå om til næste konfirmation, og det kunne jo godt blive lidt pinligt - især hvis der nu var god grund til at blive gift! Konfirmationen var nemlig forudsætning for, at man var voksen, at man kunne gifte sig, erhverve fast ejendom osv. Uden konfirmation kunne man ikke nyde borgerlige rettigheder, så der har været mange, der har været slemt nervøse for denne eksamen.

Privat var det ikke noget, der blev fejret, der var ingen stor fest med masser af mad og drikke, heller ingen gaver og slet ingen gamle onkler, der holdt tale om, at nu var man i de voksnes rækker. Festtøj var der heller ikke noget af, det er kommet til langt senere - faktisk først i 1900 tallet, og stadig ikke noget, der kan sammenlignes med nutidens konfirmation. Tøjet til konfirmationen var i høj grad det, der blev til "det pæne tøj", der skulle kunne bruges til festtøj i mange år, derfor fik mange faderløse piger en sort kjole til deres konfirmation fra en eller anden fond, sort kunne altid bruges fremover.

Alt i alt: i "gamle" dage var **konfirmationen bevis på, at man var "trådt ind i de voksnes rækker"**

Året der gik...

Af Ragna Kolind

Oven på et meget begivenhedsrigt år 2004 med kåring til Årets Landsby og de deraf afledte begivenheder, må vi sige, at Klejtrup holdt et slags "sabbatår" i 2005. Der skal jo være måde med alting, som en sindig jyde nok vil sige. Og det gjorde vi så.

Men tingene står ikke stille - der sker jo altid forandringer – nogle år er de bare ikke så store. Men én "stor" begivenhed blev det dog til i 2005 – om end en af de mere negative af slagsen. Med vemod – men samtidig med stor sympati – måtte egnens borgere sige farvel til Møldrup Kommunes eneste tilbageværende slagterforretning. Ella og Henning Rasmussen besluttede at stoppe efter rigtig mange år som "vores slagter", og da det ikke lykkedes at sælge forretningen, lukkede byens mangeårige slagterforretning ved udgangen af oktober måned. Slut er det med at indlede festen – privat som på foreningsbasis – med Ella og Hennings gode ta'selv-bord.

Nu er endnu én af byens forretninger så væk, og vi må jo desværre konstatere, at det går langsomt, men sikkert den forkerte vej m.h.t. handelslivet. Vi må håbe, at vi finder andre værdier at bygge samfundet videre på, så vi fortsat kan være en by i fremdrift og med liv i.

Vores store turistattraktion "Verdenskortet" fik også en ordentlig ansigtsløftning i 2005. Nye parkeringspladser og meget mere – rigtig mange timer er postet i Søren Poulsens livsværk. Og det har da også givet pote. I disse "kanon-tider", hvor Danmark har fået sin kanon indenfor forskellige kulturelle genrer, kunne også Viborg-området præsentere sin Kanon her for nyligt. Og i den figurerer Verdenskortet nu blandt Viborgegnens 12 udvalgte til denne kulturliste. Fornemt – og godt for lokalområdet, da det forhåbentligt kan være medvirkende til at fastholde fokus på vores lille lokalsamfund.

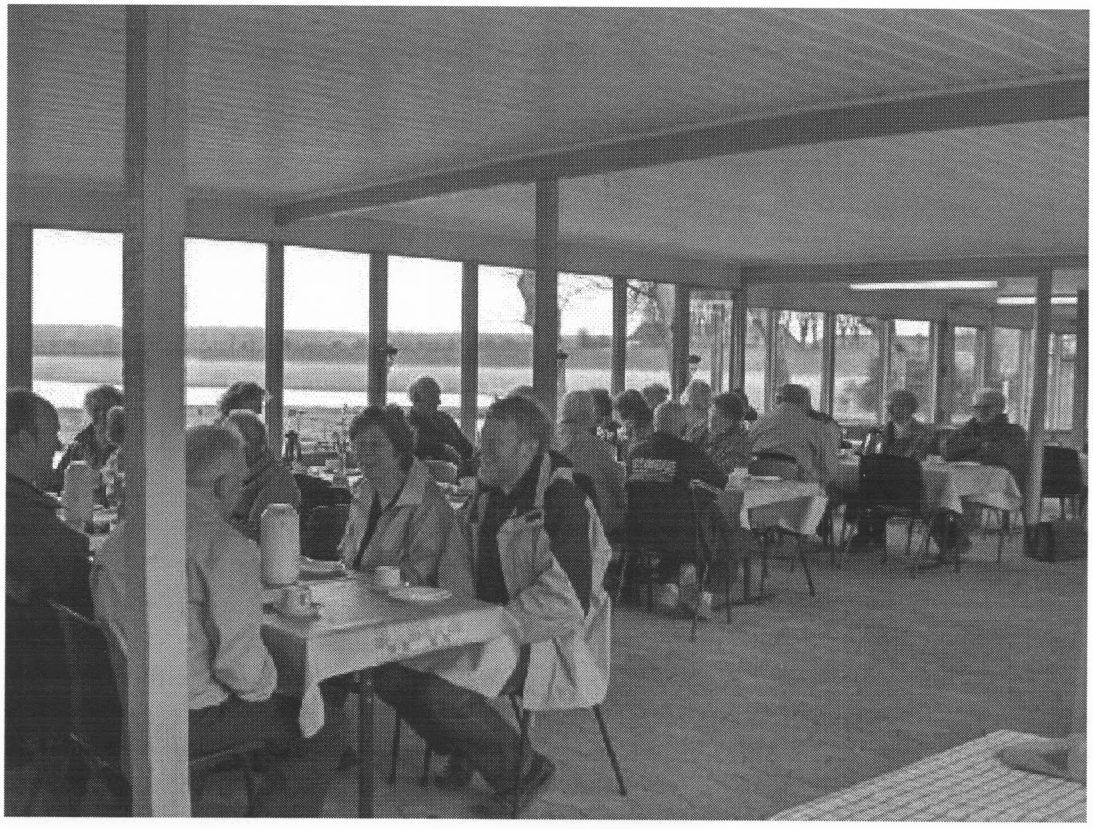

Verdenskortet har bl.a. lavet en glaspavillon, hvor folk kan sidde og spise og samtidig nyde udsigten over Søren Poulsens landkort

Thofts Bakker, som alle vore medlemmer kender dem, gennemgik jo noget af en forandring for et par år siden, da det gamle karetmagerværksted og centralen blev revet ned, og der blev udstykket grunde til andelsboliger. Og denne udvikling er fortsat i 2005. Nu er endnu et område – nemlig "toppen" af bakken også blevet byggemodnet, og de første huse er ved at skyde op deroppe, hvor udsigten over sø og skov er helt unik.
I samme forbindelse forærede Møldrup Kommune et lille stykke skov til Spejderne i Klejtrup. Den gamle Niels Thoft gav i sin tid spejderne jord til deres hytte i krattet, og resten blev givet til kommunen – dog med den klausul, at det skulle forblive som det er. Og nu har kommunen så foræret spejderne lidt skov omkring hytten, så spejderhytten er sikret sin eksistens – også i fremtiden.

I det hele taget har der været en del fokus på ungdommen i det forgangne år. Klejtrup har fået et Børn- og Ungeråd, som skal være med til at sikre, at der i Klejtrup sogn fortsat er aktiviteter og udvikling for vores børn – og i den retning, som de gerne vil have udviklingen. Mange børn og unge mennesker i sognet deltager i idrætsforeningens eller fodboldklubbens aktiviteter, men der er jo også dem, hvor sporten ikke er det eneste saliggørende. Og dem skal der også være tilbud til.

Det, mange måske troede kom til at fylde meget i folks bevidsthed i 2005, var den kommende strukturreform. Men det gik ret stille af sig. Den debat var der ikke meget interesse for – endsige meninger om. Men vi har jo også ligesom prøvet det før, hvis man kigger tilbage gennem historien og ser på, hvordan det danske samfund har udviklet sig – så i den ene retning – så i den modsatte. Noget ændrer sig hurtigt – andet tager flere hundrede år. Noget sker tæt på folks dagligdag – andet synes "langt væk".
Selvom vi mennesker fra naturens side er nysgerrige og til en vis grad forandringsparate, så holder vi modsat meget af det nære og kendte – det der giver fællesskab og tryghed..

Vores verden er jo sådan indrettet, at hvis tingene menes at kunne blive bedre, billigere osv. – ja, så finder vi på at indrette os "anderledes" eller gøre tingene "på en ny måde" – tror vi. Men historien viser os, at vi sjældent bruger den "tredimensionelle" faktor – vi kender fortrinsvis kun to veje: **Frem** eller **Tilbage**. Så det er med modifikationer, hvis vi bruger vendingen "ny måde"
Vi kan nævne mange eksempler herpå: Først havde vi de små **jordbrug** i fordomstid – så blev de samlet til større og større gårde, som blev til godser med fæstegårde. Så begyndte man at sælge gårde til selveje, der igen blev udstykket til mindre landbrug, og en overgang skød husmandsbrugene op over det ganske land. Og indenfor de senere årtier er vi så begyndt at samle ejendomme og gårde igen til store jordbrug. Det tog mange hundrede år at komme igennem de første faser, men retningsskiftet sker hurtigere og hurtigere.

Et andet eksempel kunne være **hospitalerne**. Først små – nu store, men samtidig snakker man om sundhedscentre, som måske på sigt vil udvikle sig til små "sygehuse" igen....

Og nu **Kommunesammenlægningen**. Først var det kongen, som indkrævede skatterne – godt hjulpet af herremændene. Så blev vi demokratiske, og kommunerne opstod. Klejtrup kom med i Hersom, Bjerregrav, Klejtrup Kommune, som fortrinsvis var det område, der tidligere havde hørt under herregården "Hersomgaard". I 1920 blev Klejtrup så en selvstændig og mindre kommune. Grunden var bl.a. at det gav mulighed for at arbejde mere lokalt.
Men i 1960'erne fandt man ud af, at det hele blev mere effektivt, hvis kommunerne igen blev samlet til større enheder. Og det var for mange et "gigant-spring" – fra Klejtrup Kommune med omkring 1000 indbyggere til en kommune med 7000 indbyggere. Og hvad – for nogle var endnu værre – et areal der strakte sig fra Limfjorden og næsten til Mariager Fjord. Mange havde svært ved at forholde sig til dette nye "landkort", men tingene fandt sit leje, og efterhånden har det vel næppe betydet det helt store for folk i dagligdagen.

Nu er der så gået 36 år, og vi skal igen til at forholde os til en endnu større enhed - ***Ny Viborg Kommune***. Både indbyggermæssigt og arealmæssigt har nogle det vel på samme måde som i 1970. Det kan man slet ikke forholde sig til. En kommune fra Karup i syd til Hvam i nord.

Men trods disse omskiftelige "ydre forhold", behøver der ikke at ske de store forandringer for de lokale samfund? Jo, på de synlige forhold, for vist går udviklingen ikke upåagtet hen – vi kan jo bare se på det uddøende forretningsliv, skolelukninger osv. i mange mindre lokalsamfund, men de fle-

ste steder formår man alligevel at holde fast i sit områdes særkende – i lokalsamfundets værdier. Denne trang til "det genkendelige" er en bærende kraft i lokalsamfundene, som jeg mener er grunden til, at vi gang på gang "overlever" samfundets omskiftelighed.

Derfor er det denne kraft, vi skal forstå at bruge i vores lokalsamfund - også i Lokalhistorisk Forening og på vores arkiv. Vi skal være medvirkende til, at Klejtrup sogns særkende og værdier huskes og holdes i live, således at vores lokalsamfund lever videre – uanset hvilke finurlige, administrative forandringer vi bliver udsat for fremover. Et lokalsamfund kan vel sammenlignes med "en familie" – et stærkt sammenhold kan forcere bjerge.

"Sammenhold" kaldes skulpturen, som Idrætsforeningen skænkede Klejtrup for nogle år siden, og som står på en central plads i byen, skulle gerne blive ved med at være et godt vartegn for byen – også i den nye storkommune

Gamle bybilleder fra forskellige steder i Klejtrup

Til venstre ses købmandsgården – nuværende grill

Til højre er det Viborgvej set oppe fra Skøttgårds købmandsforretning – nuværende nr. 17.

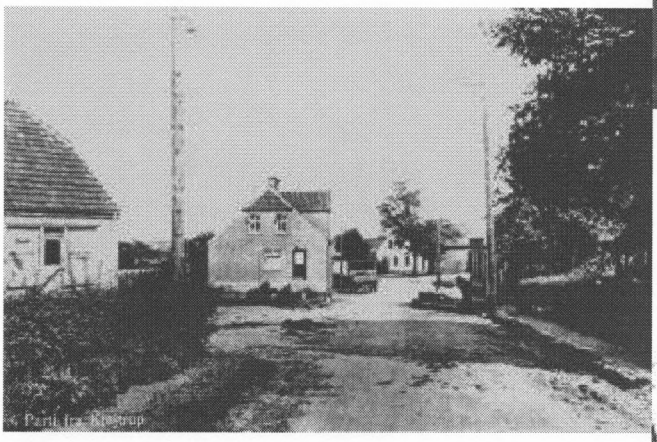

Til venstre er det trekanten set oppe fra Viborgvej. Vi kan ane Skårupvej gå fra ud til venstre.

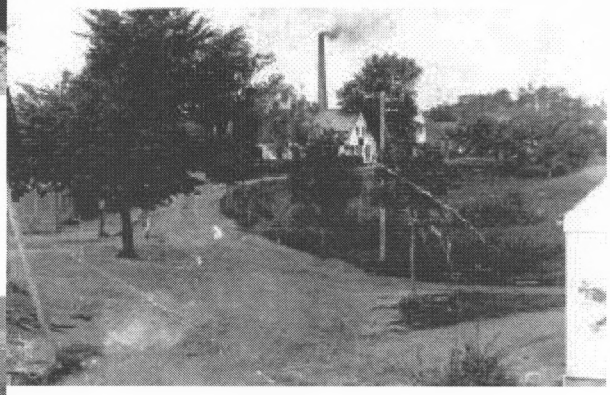

Nedenfor er det Klejtrup Kirke. Læg mærke til de mange haver midt i byen.

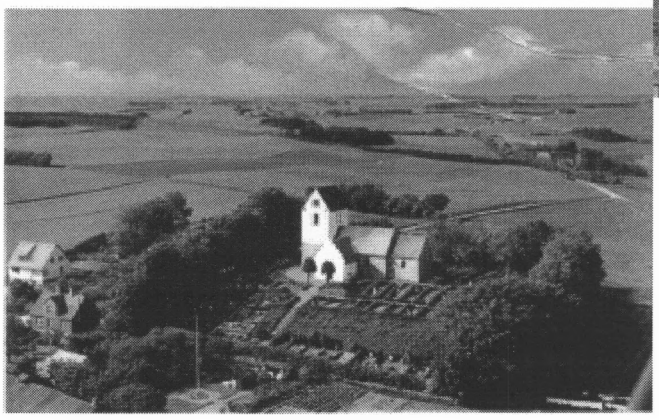

Ovenfor er det krydset ved Søkroen – Søvej ud til højre, Sandstræde ud til venstre. Den hvide bygning er købmandsgården og mejeriet skorsten bagved

Praktiske oplysninger

Klejtrup Lokalhistoriske Forenings bestyrelse:

Formand Ragna Kolind, Skårupvej 29, Klejtrup	tlf. 9854 6704
Næstformand Mona Finderup, Niels Bødkersvej 6, Hvornum	tlf. 9854 7015
Kasserer Kjeld Nielsen, Søparken 37, Klejtrup	tlf. 9864 4700
Sekretær Ejvind Faber, Ånsbjergvej 30, Klejtrup	tlf. 9854 6416
Birthe Ømark, Viborgvej 2, Klejtrup	tlf. 2878 0139
Britta Laursen, Kildebakken 15, Viborg	tlf. 8667 4468
Solveig Rask, Bredgade 5C, Nørager	tlf. 9852 2303

Klejtrup Lokalhistoriske Arkiv:
Midtvej 2, Klejtrup (i ældrecentret)

Fra 1. maj til 30. sept.: Åbent hver onsdag fra kl. 14.00 til 16.30
Fra 1. okt. til 30. april: Åbent hver onsdag fra kl. 14.00 til 16.00
eller efter aftale med et bestyrelsesmedlem

Klejtrup Lokalhistoriske Forenings hjemmeside ligger på adressen:

www.klejtrup-lokal.dk

Andre relevante hjemmesider som har rod i Klejtrup-området:

www.bksydhimmerland.dk	- Boldklubben Sydhimmerland (fodbold)
www.klejtrup-by.dk	- Fælles hjemmeside for byen
www.klejtrup-byfest.dk	- Klejtrup byfest
www.verdensbyen.dk	- Lene Rimmers hjemmeside om Klejtrup
www.klejtrupmusikefterskole.dk	- Klejtrup Musikefterskole
www.brattingsborgskolen.dk	- Klejtrup skole
www.klejtrup-vand.dk	- Klejtrup Vandværk
www.klejtrup.dk	- Klejtrup Idrætsforening
www.hslc.dk	- Squaredance-foreningen
www.herregaardskoncert.dk	- Klejtrup Idrætsforenings koncert på Lynderupgaard
www.osterhurup-openair.dk	- Klejtrup Idrætsforenings koncert i Øster Hurup
www.sogn.dk/klejtrup	- Sogneportalen – om Klejtrup kirke
www.visitverdenskortet.dk	- Verdenskortet

... og mange flere. Prøv at søge på Yahoo eller Google på 'KLEJTRUP', så vrimler det frem med hjemmesider fra Klejtrup-området.